

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**PROCES VKLJUČEVANJA SREDNJEVROPSKIH
DRŽAV V EMU**

Ljubljana, oktober 2002

ALENKA GORENČIČ

IZJAVA

Študentka ALENKA GORENČIČ izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. JAZBEC BOŠTJANA in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. PROCES EKONOMSKEGA IN MONETARNEGA POVEZOVANJA V EVROPI ...	3
1.1. EVROPSKI MONETARNI SISTEM KOT PREDHODNIK EMU	3
1.1.1. <i>Sistem Bretton Woods</i>	3
1.1.2. <i>Wernerjevo poročilo</i>	4
1.1.3. <i>Evropski denarni sistem</i>	5
1.2. PROCES USTANOVITVE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE	7
1.3. OPTIMALNO DENARNO PODROČJE	9
1.3.1. <i>Slovenija in teorija optimalnih denarnih področij</i>	10
1.4. KONVERGENČNI KRITERIJI	13
1.5. ERM 2	16
2. EMU IN DRŽAVE KANDIDATKE.....	17
2.1. DRŽAVE V PREHODU	21
2.2. PRIPRAVLJENOST PROUČEVANIH DRŽAV ZA VSTOP V EU	22
2.2.1 <i>Češka</i>	22
2.2.2. <i>Estonija</i>	24
2.2.3. <i>Poljska</i>	27
2.2.4. <i>Madžarska</i>	28
3. SLOVENIJA IN MONETARNA UNIJA.....	30
3.1. VKLJUČEVANJE V PROCES EVROPSKE MONETARNE INTEGRACIJE	31
3.2. PROCES PRIKLJUČEVANJA SLOVENIJE EMU	36
3.2.1. <i>Pripravljenosti Slovenije za vstop v EU</i>	38
3.3. NEKATERI PROBLEMI SLOVENSKE MONETARNE POLITIKE S STALIŠČA VKLJUČEVANJA SLOVENIJE V EMU	40
3.4. STROŠKI IN KORISTI VKLJUČEVANJA SLOVENIJE V EVROPSKO MONETARNO UNIJO	41
SKLEP	42
LITERATURA	45
VIRI	46

UVOD

Prvega januarja 1999 je enajst evropskih držav oblikovalo Evropsko ekonomsko in monetarno unijo (EMU) ter uvedlo evro, enotno evropsko valuto. S tem dejanjem se je oblikoval drugi največji finančni trg na svetu, na katerem živi več kot 300 milijonov prebivalcev, in ki v svetovnem bruto domačem proizvodu sodeluje s četrtinskim deležem (v tem pogledu zaostaja le za ZDA).

Čas po razpadu blokofske razdelitve postavlja Evropo pred velike izzive, ne samo, da se Evropska unija pripravlja na razširitev članstva na države Srednje in Vzhodne Evrope, pač pa si hkrati prizadeva prilagoditi procesom globalizacije v svetovni ekonomiji, ki bodo v prihodnje oblikovali novo svetovno gospodarsko ter politično ureditev. Evropska ekonomska in monetarna unija pomeni najpomembnejši ekonomski in politični projekt v zgodovini evropskih integracijskih procesov vse od Rimskega sporazuma leta 1957. Zasnova evropskih integracijskih procesov je v oblikovanju čim širšega skupnega trga, znotraj katerega bodo države postopno ustvarile pogoje za vstop v monetarno unijo ter postale sooblikovalke pri nadaljnjih procesih povezovanja v smeri politične unije ter ustvarjanju skupne evropske identitete.

Uvedba evra prinaša daljnosežne posledice na vsa področja mednarodnega in nacionalnega poslovnega življenja. Zaradi transparentnosti in večje primerljivosti cen in stroškov prinaša evro občutno povečanje konkurence tako na notranjem trgu kot tudi na območju zunaj EMU. Rast konkurence na evrotržišču pomeni za podjetja v EMU in za podjetja zunaj EMU tako priložnost, kot tudi nevarnost za prihodnjo poslovno uspešnost.

Evroobmočje predstavlja območje dvanajstih držav, ki so s prvim januarjem 2002 tudi dejansko zamenjale svoje nacionalne valute, dale v obtok kovance in bankovce evra, ter s tem uvedle skupno in enotno evropsko valuto evro. Uvedba evra pomeni zgodovinsko dejanje. Še nikoli v zgodovini se ni tako veliko število držav, takšne velikosti in globalne ekonomske teže, povežalo in delilo denarne suverenosti. Evro je prvi denar, ki ni del samo ene države in v svoji zgodovini ni imel svoje vrednosti vezane na zlato. V evroobmočje so vključene tudi mestne države: Vatikan, San Marino in Monako.

Za članstvo oziroma priključitev k elitni skupini članic Evropske unije pa se poteguje tudi večje število držav Srednje in Vzhodne Evrope ter Baltika. Konec osemdesetih in začetek devetdesetih let prejšnjega stoletja je za te države pomenil prelom skoraj polstoletne osamitve in samozadostnosti, ter začetek velikih, daljnosežnih sprememb. Po padcu berlinskega zidu, kateremu je sledila združitev Nemčije, razpadu Rusije in Jugoslavije ter padcu železne zaves, so bile države Srednje in Vzhodne Evrope naenkrat izpostavljene razvitemu zahodnemu svetu, ki je predstavljal popolnoma drugačen način življenja ter postavljaj popolnoma nove zahteve glede vodenja gospodarstva.

Te države so bile skoraj preko noči primorane, da opustijo neučinkovit centralno-planski sistem ter preidejo v odprto tržno gospodarstvo in se tako čim bolj uspešno integrirajo v zahodne evropske trge.

Pri prehodu na zahodno evropski način življenja so se omenjene države srečevale s številnimi težavami. Skoraj vse države je na začetku tranzicije pestil problem previsoke inflacije oziroma marsikje kar hiperinflacije. Večletna izoliranost oziroma samozadostnost teh držav je povzročila zaostajanje teh gospodarstev za gospodarstvi Zahodne Evrope. Gospodarstva so bila v celoti nekonkurenčna, saj so bila globalno gledano nerazvita, institucije so bile slabo razvite, celo opravilno nesposobne, ali pa sploh niso obstajale. Delovna sila je bila premalo izobražena, nesposobna se odzvati na rigidnosti na trgu delovne sile. V podjetjih se je kopičila odvečna delovna sila. Finančni trg je bil nerazvit, brez izoblikovanih ustreznih institucij. Vse to je oteževalo prehod na tržno gospodarstvo.

Če danes pogledamo omenjene tranzicijske države vidimo, da jim je od sredine pa do konca devetdesetih let uspelo stabilizirati svoja gospodarstva in se uspešno integrirati na zahodnoevropske trge. Njihova gospodarstva so danes dobro razvita, s trdnimi temelji, ter uspešno pri konkuriranju zahodnim državam. Večina držav je izrazila željo po priključitvi k zahodnoevropskim integracijam, ekonomski ter monetarni. Tako so nekatere že začele pristopna pogajanja, ter sedaj vse napore usmerjajo k izpolnjevanju zahtev za uspešno priključitev.

V diplomskem delu sem se osredotočila na pet izbranih držav Srednje in Vzhodne Evrope, ki so že prehodile težavno pot tranzicije, ter so sedaj sredi pogajanj za vstop v evropsko ekonomsko in monetarno integracijo. Osrednja tema diplomske naloge pa bo predstavitev procesa vključevanja v evropsko monetarno integracijo.

V prvem poglavju sledeče naloge bom predstavila zgodovino procesa ekonomskega in monetarnega povezovanja v Evropi, vse od začetka, z ustanovitvijo Evropske skupnosti za premog in jeklo, do danes, z ustanovljeno evropsko ekonomsko in monetarno unijo.

Podrobneje bom predstavila maastrichtske konvergenčne kriterije, ki jih morajo izpolniti države kandidatke za vstop. Predstavila bom teorijo optimalnega denarnega področja in poskušala odgovoriti na vprašanje, ali lahko Slovenija z državami članicami Evropske monetarne unije tvori optimalno denarno področje. Na koncu pa bom predstavila mehanizem deviznih tečajev ERM 2.

Drugo poglavje bo namenjeno analizi pripravljenosti štirih izbranih držav za vstop v ekonomsko in monetarno integracijo. Izbrala sem Češko, Estonijo, Poljsko ter Madžarsko, ki skupaj s Slovenijo tvorijo t. i. luksemburško skupino kandidatk za vstop. Za zdaj omenjene države še niso vključene v različne oblike evropske monetarne integracije. Uživajo polno monetarno suverenost, imajo proste roke pri vodenju monetarne in deviznotečajne politike, neodvisno centralno banko ter lastno valuto. Ko bo vstop postal resničnost, bodo vse to delile

še z ostalimi članicami Evropske ekonomske in monetarne unije. Podala bom analizo pripravljenosti izbranih kandidat k s pomočjo poročil Evropske komisije ter poskušala pokazati kako se je spreminjal ekonomski ter gospodarski položaj omenjenih kandidat.

Tretje poglavje se osredotoči na proces približevanja Slovenije k evropski ekonomski in monetarni uniji. Ocenila bom pripravljenost Slovenije za vstop v ekonomsko in monetarno integracijo, ter predstavila probleme slovenske monetarne politike z vidika vključevanja Slovenije. Na koncu pa bom primerjala stroške in koristi vključevanja.

1. PROCES EKONOMSKEGA IN MONETARNEGA POVEZOVANJA V EVROPI

Oblikovanje EMU je zaključna faza v gospodarski integracijski skupnosti, ki se je pričela že davnega leta 1952 z ustanovitvijo Evropske skupnosti za premog in jeklo. S tem, ko je Robert Schumann 9. maja 1950, natanko pet let po koncu druge svetovne vojne, v Svetu Evrope prebral Evropsko deklaracijo, v kateri je predstavil največji skupni politični projekt Evrope v zgodovini, lahko danes, po 50. preteklih letih z uvedbo evra ugotovimo, da je skupnost zaključila uspešen evropski integracijski projekt.

1.1. EVROPSKI MONETARNI SISTEM KOT PREDHODNIK EMU

Evropske države so se po drugi svetovni vojni na različne načine denarno in ekonomsko povezovale. V prvem obdobju je bilo denarno povezovanje vezano izključno na ameriški dolar, kasneje pa so se evropske države odločile za ekonomsko in denarno povezovanje znotraj Evrope. Prve oblike povezovanja v Evropi so obsegale skupni trg za premog in jeklo, kasneje carinsko unijo, enotni trg blaga in storitev, nato notranji trg¹, ki je uresničil štiri svoboščine (prost pretok blaga, storitev, kapitala in oseb). Končna oblika povezovanja pa predstavlja ekonomska in monetarna unija s skupno evropsko valuto.

1.1.1. Sistem Bretton Woods

Prvi rezultat denarnega povezovanja je predstavljal brettonwoodski sporazum², podpisan v letu 1944, ki je uvedel sistem trdnih deviznih tečajev, vezanih na ameriški dolar, ter preko

¹ Leta 1992 je Skupnost dosegla notranji trg, tako so članice dosegle povezavo v enoten trg brez vsakršnih notranjih meja, s tem da so zagotovile štiri svoboščine: prost pretok blaga, storitev, kapitala in oseb. Podjetja lahko proizvajajo in prodajajo svoje izdelke in nudijo storitve kjerkoli na notranjem trgu, kar potrošnikom zagotovi, da imajo dostop do bolj kakovostnih evropskih proizvodov po nižjih cenah.

² Bretton Woods je majhno mesto na severovzhodu ZDA, kjer je bil leta 1944 podpisan sporazum, ki so ga določala tri temeljna načela: konvertibilnost valute, uravnotežena plačilna bilanca in ohranjanje fiksni paritet v razmerju do zlata.

dolarja na zlato, ki naj bi zagotavljal konvertibilnost nacionalnih valut v 44 državah podpisnicah sporazuma. Jedro sistema je predstavljal ustanovljeni Mednarodni denarni sklad, ki naj bi poskušal razviti povojno mednarodno sodelovanje in pomagal pri vzpostavitvi multilateralnega plačilnega sistema. Zaradi odsotnosti mednarodnega finančnega sistema, kar se je kazalo predvsem v odsotnosti finančnih instrumentov in deviznega trga, ki bi opravljali menjavo, se je nadaljevala nekonvertibilnost evropskih valut. Ker je bila cena zlata v razmerju do nacionalnih valut podcenjena, so mednarodne transakcije praviloma opravljali v ameriških dolarjih. To je ZDA omogočilo, da so denarno politiko podredile lastnim političnim in gospodarskim ciljem. Američani so kupovali izdelke evropskih držav tako, da so preprosto natisnili velike količine denarja, kar jim je skupaj s plačilnobilančnim primanjkljajem omogočilo vzdrževanje velikega vojaškega aparata in zavezniških vlad po svetu.

Kronična nekonvertibilnost evropskih valut je tako resno omejevala svetovno trgovino. Ko je uvoz ameriškega blaga v Evropo močno presegel izvoz Evrope v ZDA, je prišlo do tako imenovanega dolarskega prepada, ki je povzročil plačilnobilančno krizo v evropskih državah.

Leta 1948 je bila ustanovljena Organizacija za evropsko ekonomsko sodelovanje. Njen največji uspeh je bila sprostitev trgovine med državami članicami ter ustanovitev Evropske plačilne unije, ki je uvedla sistem mesečne poravnave bilateralnih primanjkljajev in presežkov med državami članicami. Tako je zmanjšala dolarski prepad, omogočila konvertibilnost mnogih valut in dokazala da Evropa potrebuje lasten denarni sistem.

Gibanje v smeri političnega in ekonomskega integriranja je privedlo do podpisa pogodbe o Evropski skupnosti za premog in jeklo v letu 1952, ki je uvedla enotni trg za premog in jeklo za šest držav članic³. Leta 1957 je bila podpisana pogodba o Evropski gospodarski skupnosti (Rim), ki je imela za cilj enoten evropski trg na vseh ekonomskih področjih. Evropsko plačilno unijo je tako sočasno s procesom združevanja nadomestil Evropski denarni sporazum, ki je uvedel konvertibilnost valut držav članic Evropske gospodarske skupnosti, s tem pa je bil ustvarjen temelj za prost pretok kapitala med državami.

1.1.2. Wernerjevo poročilo

Evropska gospodarska skupnost je leta 1968 uvedla carinsko unijo, njen uradni cilj pa je postala monetarna unija. Leta 1970 je nastalo Wernerjevo poročilo, ki je predvidevalo prehod v Evropsko monetarno unijo v treh stopnjah skozi obdobje naslednjih desetih let z uvedbo popolne konvertibilnosti valut, ukinitve dovoljenih mej nihanj med valutami, uvedbo sistema trdnih deviznih tečajev in popolno liberalizacijo pretoka kapitala.

³ Države članice so bile Nemčija, Francija, Italija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg.

- V prvi stopnji ki naj bi trajala od leta 1971 do leta 1974 je Werner⁴ predvideval, da bi države članice Evropske skupnosti odpravile ovire za prost pretok kapitala in uskladile proračunsko in fiskalno politiko.
- V drugi stopnji bi države članice začele s koordinacijo kratkoročnih denarnih in kreditnih politik, z integracijo finančnih trgov in s počasno odpravo nihanja tečajev.
- Tretja stopnja bi se predvidoma končala leta 1980 z ustanovitvijo sistema centralnih bank evropske skupnosti, ki bi bil organiziran podobno kot ameriški sistem Federalnih rezerv.

Za neuspešnost prve uvedbe Evropske denarne unije je bila odločilna odprava mednarodnega denarnega sistema zlate valute oz. Brettonwoodskega sistema ter tudi naftna kriza, ki je povzročila trdovratno gospodarsko krizo. Države članice so se odzvale na razmere z uvedbo »denarne kače v dolarskem tunelu«, ki je določila nihanje tečajev med valutami držav članic in jih omejila na največ 2,25 odstotno nihanje na vsako stran od uradnega tečaja, tako da je širina tunela znašala 4,5%. Kačo pa je predstavljal dopustni razmik medsebojnega tržnega deviznega tečaja dveh evropskih valut od njunega uradnega deviznega tečaja, ki je bil 2,25% kar je določalo debelino kače (Mrak, 2002, str. 397). Sam sistem evropske valutne kače ni prinesel potrebnih rešitev, saj sta iz sistema najprej izstopila britanski funt in italijanska lira, kasneje pa je z drsenjem pričel še ameriški dolar. Razbitje sistema evropske valutne kače v letu 1978 je pomenilo znak za oblikovanje nove denarne ureditve v Evropi.

1.1.3. Evropski denarni sistem

Temeljni cilj uvedbe Evropskega denarnega sistema (EDS) v letu 1979 je bil oblikovati območje denarne stabilnosti v Evropi, ki naj bi pomenila predvsem stabilnost menjalniških tečajev med valutami EU, pa tudi znižanje in približevanje inflacijskih stopenj med članicami, kar naj bi omogočilo gladek prehod na EMU.

Evropski denarni sistem je bil sestavljen iz treh stebrov:

- ECU, to je bila valutna košarica, sestavljena iz valut vseh držav članic EDS. Uporabljali so jih kot kazalec razlik med valutami evropske skupnosti, kot indikator za intervencijske ukrepe in sredstvo za obračun terjatev in obveznosti med nacionalnimi centralnimi bankami.
- ERM, evropski mehanizem deviznih tečajev, ki je uporabljal ECU kot osnovno vrednostno enoto pri določanju tečajnih razmerij.
- skupni evropski denarni sklad za pomoč nacionalnim monetarnim oblastem v primeru valutnih in plačilnobilančnih kriz.

⁴ Wernerjevo poročilo je bil nekakšen kompromis med ekonomistično in monetaristično smerjo. Ekonomistična smer, ki sta jo podpirali Nemčija in Nizozemska, je vztrajala pri stališču, da je treba najprej izvesti konvergenco gospodarstev in šele nato centralizirati denarno politiko in fiksirati devizne tečaje. Po drugi strani so bili monetaristi, ki so prihajali predvsem iz Francije, Italije in Belgije prepričani, da bo oblikovanje EMU konvergenca kriterijev sledila sama po sebi.

EDS je za svoj mehanizem deviznih tečajev določil sistem trdnih, toda prilagodljivih deviznih tečajev, v katerem ima vsaka članica določen centralni devizni tečaj svoje nacionalne valute izražen v evropski obračunski valuti ECU-jih, na teh pa so določeni bilateralni centralni devizni tečaji med nacionalnimi valutami, ki jih omejuje pas dovoljenega nihanja v obsegu 2,5 % v obe smeri, v katerem se lahko prosto oblikuje devizni tečaj med dvema evropskima valutama. V primeru, da doseže tržni devizni tečaj zgornjo in spodnjo mejo dovoljenih nihanj, morata centralni banki obeh držav (država z najšibkejšo in država z najmočnejšo valuto) z intervencijo na deviznem trgu poskrbeti, da se devizni tečaj ohrani znotraj predpisanih meja, v izjemnih primerih pa je dovoljena tudi devalvacija ali revalvacija valut. Z namenom, da bi bile spremembe deviznih tečajev čim manjše in čim redkejše so morale odigrati svojo vlogo tudi druge ekonomske politike, predvsem monetarna in fiskalna. EDS je v svojem delovanju uspel vzpostaviti območje povečane denarne stabilnosti, kar se je pokazalo predvsem v zmanjšanju nestabilnosti deviznih tečajev, v zmanjšanju inflacijskih stopenj in razlik med stopnjami inflacije, v povečani usklajenosti makroekonomskih politik in povečanemu sodelovanju bank.

Avgusta 1993 je EDS zašel v hudo krizo. Prišlo je do pojava problema nezaupanja in špekulacij na valutnih trgih, poleg tega pa je dogajanje zaznamovala še ekonomska recesija. Sprostitve pretoka kapitala, ki se je lahko hitro in v velikem obsegu selil, iz ene nacionalne valute v drugo, v pričakovanju dobičkov iz spremembe deviznih tečajev, je krepila pritiske na posamezne že tako šibke valute in s tem povzročal pretrese na deviznih trgih. V letih od 1992 do 1993 je prišlo do več devalvacij evropskih valut; britanskega funta, italijanske lire, španske pezete in portugalskega eskuda, čemur je sledil začasen izstop nekaterih omenjenih valut iz sistema. Pod močnimi pritiski mednarodnih valutnih špekulacij je bilo finančno ministrstvo EU za ohranitev EDS prisiljeno pristati na povečanje razpona dovoljenega gibanja menjalnih tečajev okoli referenčne vrednosti z 2,25% na 15% v obe smeri.

Vzroke za krizo EMS lahko najdemo v dveh problemih.

Prvi problem se je pokazal v majhni kredibilnosti trdnih tečajev, saj so imeli nosilci ekonomske politike, kljub veljavnosti trdnih tečajev, še vedno možnost njihove uporabe pri blažitvi šokov, ki bi ekonomijo vrgli iz ravnotežja. To pa odpira prosto pot špekulativnim krizam.

Drugi problem pa je povzročilo slabo sodelovanje med centralnimi bankami. Države z močnimi valutami (Nemčija) niso bile pripravljene sprejeti povečanja ponudbe denarja, ki so ga povzročile centralne banke z šibkimi valutami. Te so preko operacij na odprtem trgu prodajale močno valuto, da bi zmanjšale ponudbo svojega denarja in tako ohranile vrednost menjalnega tečaja v predpisanem razponu. Centralne banke držav z močnimi valutami pa so učinke teh intervencij nevtralizirale s kupovanjem svoje valute na odprtem trgu, kar je v končni fazi breme denarnega prilagajanja v celoti preneslo na države s šibkimi valutami. Kriza je pokazala, da je sistem trdnih deviznih tečajev ob prostem pretoku kapitala vzdržen le ob enotni denarni politiki, ki jo vodi enotna centralna banka. Ravno zaradi tega razloga se je proces uvedbe ekonomske denarne unije nadaljeval tudi po krizi z vstopom v drugo stopnjo,

države pa so se obvezale, da bodo pred vstopom v tretjo stopnjo procesa uvedbe evropske denarne unije zahtevale strogo izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev.

1.2. PROCES USTANOVITVE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

Evropski denarni sistem ni deloval tako, kot je bilo predvideno. Kasneje je obveljalo mnenje, da skupni evropski trg ni združljiv s samostojnimi monetarnimi politikami, ki so jih takrat prakticirale članice EU. Pokazala se je potreba po novi ureditvi, ki bi s trdno valuto in usklajeno ekonomsko in monetarno politiko obšla težave, ki so pestile EDS in ga na koncu pahnile v krizo. S ciljem uvedbe nove evropske valute evro in evropske centralne banke (ECB), ki bi vodila neinflacijsko skupno monetarno politiko, so se države članice ES podale na pot ustanovitve ekonomske in monetarne unije (EMU). Proces uvedbe EMU se je razdelil v tri stopnje, ker se tako velikih sprememb ni dalo uvesti preko noči saj so se morali gospodarski subjekti ustrezno pripraviti na spremembe.

PRVA STOPNJA USTANOVITVE

Prva faza ustanovitve EMU se je pričela 1. julija 1990 in končala 31. decembra 1993, pri čemer si je takratna ES postavila za cilj tesnejše sodelovanje na področjih gospodarske, finančne ter monetarne politike in sistema menjalnih tečajev. V veljavo je stopila direktiva o popolni liberalizaciji pretoka kapitala na enotnem evropskem trgu. Države članice so morale sprejeti ustrezne ukrepe, ki zahtevajo ravnanje v skladu s prepovedjo privilegiranega dostopa javnega sektorja do finančnih institucij.

Leta 1992 je bila podpisana Maastrichtska pogodba s katero se je 12 članic Evropske skupnosti zavezalo k medsebojnem sodelovanju pri graditvi novega evropskega pravnega sistema, skupni notranji in zunanji politiki, varnostni politiki in ustanovitvi EMU. Maastrichtska pogodba nadaljuje pot, ki jo je že začrtala Enotna evropska listina in prvič preseže izključno gospodarski značaj integracije, saj se skupnost odloči, da bo pripravila temelj za enotni evropski nastop v svetovni politiki. Poglavitni cilj pogodbe o Evropski uniji je bil utrditev notranjega trga, ki ga je Skupnost do leta 2002 nadgradila z denarno unijo ter skupno zunanjo in notranjo politiko. Temelji na treh stebrih:

- prvi steber tvori evropska skupnost,
- drugi steber sloni na skupni zunanji in varnostni politiki,
- tretji steber sestavljata skupno pravosodje in notranje zadeve.

DRUGA STOPNJA USTANOVITVE

Druga stopnja se je začela s 1. januarjem 1994, ko so vse članice tedanje ES avtomatično postale članice nove EU.

V okviru te faze so najpomembnejše zlasti naslednje naloge, ki so si jih zadale države članice:

- ustanovitev evropskega monetarnega instituta (EMI),
- priprave konvergenčnih programov,

- priprave na ustanovitev evropske centralne banke (ECB),
- stopnjevanje koordinacije med nacionalnimi centralnimi bankami,
- postopno usklajevanje monetarnih politik,
- preverjanje uresničevanja konvergenčnih kriterijev,
- stalen nadzor nad delovanjem EMS.

Druga stopnja je od držav članic zahtevala urejene javne finance, zagotavljanje neodvisnosti nacionalnih centralnih bank od dnevnopolitičnega dogajanja in prepoved neposrednega financiranja javnih primanjkljajev.

Evropski monetarni institut je bil ustanovljen kot naslednik Sveta guvernerjev vseh nacionalnih centralnih bank, ki je deloval v času ES. V prehodu v zadnjo fazo pa se je prelevil v Evropsko centralno banko.

V okviru priprav za prehod na tretjo stopnjo so določili stalne menjalne tečaje med evrom in nacionalnimi valutami držav članic. Presojali so, katere članice izpolnjujejo konvergenčne kriterije določene v maastrichtski pogodbi. Določili so 15 odstotni okvir nihanja deviznih tečajev za države, ki niso v EMU.

Tabela 1: Menjalna razmerja med evrom in nacionalnimi valutami dvanajstih držav članic evroobmočja

1 EUR =	40,339 BEF
	1,95583 DEM
	340,750 GRD
	166,386 ESP
	6,55967 FRF
	0,787564 IEP
	1936,27 ITL
	40,3399 LUF
	2,20371 NLG
	13,7603 ATS
	200,482 PTE
	5,94573 FIM

Vir: Banka Slovenije, 30.6.2002.

Konverzijski tečaji evra v razmerju do nacionalnih valut držav članic EMU, ki veljajo od 1. januarja 1999 so fiksna in nepreklicna.

TRETJA STOPNJA USTANOVITVE

Tretja stopnja se je začela 1. januarja 1999 z določeno zamudo, saj v prvotno načrtanem časovnem obdobju članice niso izpolnile vseh pogojev za prehod. Vstop so opravile le države, ki so izpolnjevale stroge konvergenčne kriterije, ki so bili zastavljeni z Maastrichtskim sporazumom.

OBDODBE 1

Začelo se je maja 1998, ko so določili katere države so lahko vstopile v EMU s 1. januarjem 1999. Julija so ustanovili ECB in ESCB ter končali s pripravami na prehod na novo valuto v bančnem in finančnem sektorju. Euro je zamenjal ECU v razmerju 1:1. ECB je prevzela nadzor nad denarno politiko držav članic EMU, ter nadzor in upravljanje z deviznimi rezervami.

OBDODBE 2

Trajalo je od 1. januarja 1999 do 31. decembra 2001. V tem času so določili in fiksirali menjalne tečaje, euro razglasili za uradno valuto v EMU, ter jo uvedli kot knjižno valuto in preusmerili denarne, kapitalske in medbančne trge na poslovanje z evrom. V EMU niso vstopile Velika Britanija, Švedska Danska⁵, katere prebivalci so na referendumu zavrnila uvedbo evra, ter Grčija, ki do tega obdobja ni uspela izpolniti konvergenčnih kriterijev.

OBDODBE 3

Trajalo je od 1. januarja 2002 do 1. julija 2002, v tem času so zamenjali nacionalni denar z novimi bankovci in kovanci. Zamenjava nacionalnih valut je bila predvidoma opravljena že do 28. februarja 2002, tako da je bilo poslovanje vseh plačilnih sistemov preusmerjeno na novo valuto. Euro je postal edino plačilno sredstvo in je v celoti nadomestil nacionalne valute v dvanajstih članicah EU.

1.3. OPTIMALNO DENARNO PODROČJE

Optimalno denarno področje se definira (Mundell) kot področje znotraj katerega so menjalna razmerja med valutami absolutno fiksna (Steinherr, 1994, str. 39), pri čemer ni potrebno, da obstaja samo ena valuta, temveč lahko obstaja ureditev, ko so nacionalni tečaji valut absolutno fiksni. Pri tej teoriji se upoštevajo naslednje predpostavke, da je optimalno denarno področje tisto, v katerem je delovna sila visoko mobilna ter nominalne plače navzdol fleksibilne. V nasprotnem primeru prihaja do pojava asimetričnih gospodarskih šokov zaradi različnih ravni produktivnosti ter realnih plač v dveh regijah (državah). Mundell v svoji analizi zaključuje, da denarno področje ne more preprečiti hkrati obeh posledic; povečane brezposelnosti ter inflacijskih pritiskov, razen v primeru visoke mobilnosti delovne sile, ki kompenzira negativni učinek togosti spreminjanja plač ter fiksnih deviznih tečajev. Pomanjkljivost Mundellove analize je v tem, da izhaja iz proučevanja modela »ena država-en sektor«, ki je povsem neprimerna glede na dejansko stanje v Evropski uniji in bi pripeljala do napačnih sklepov o učinkovitosti denarne unije (Steinherr, 1994, str. 41).

Pojem denarno področje običajno označuje prostorsko veljavnost ene valute oz. področje znotraj katerega je obstoj ene same valute optimalen. Če število udeležencev na določenem

⁵ Danci so imeli 28. septembra 2000 referendum za vstop v EMU. Danska vlada je glede na pričakovane pozitivne gospodarske učinke uvedbe evra, odločno podpirala predlog o vstopu Danske v EMU. Izid referenduma pa je prinesel drugačno odločitev, za uvedbo je glasovalo 46,1% Danccev, proti uvedbi evra pa je glasovalo 53,9% Danccev, pri 87,8% udeležbi.

denarnem področju naraste, se povečajo tako stroški kot koristi. Optimum dosežemo takrat, ko so neto koristi maksimalne. Če bi vsak posameznik izdajal svoj denar, bi se korist denarja zmanjšala, saj noben denar ne bi opravljal funkcije neposrednega in varnega plačilnega sredstva. V nasprotnem primeru, če bi upoštevali samo kriterij denarne likvidnosti, bi bilo optimalno denarno področje svetovno gospodarstvo, kar bi pomenilo da vsa gospodarstva sveta uporabljala eno samo valuto. Glede na raznolikost držav pa je zelo malo verjetno, da bi skupna denarna politika ustrezala vsem.

Na splošno velja, da je za majhne države denarna integracija koristna, saj je denarna politika na večjih valutnih področjih učinkovitejša in kredibilnost velikih centralnih bank običajno večja.

Najpomembnejši kriteriji optimalnega denarnega področja so:

- Mobilnost produkcijski faktorjev.

Ta kriterij temelji na predpostavki nefleksibilnosti cen in plač. V državi kjer nastane šok, se pri fiksnem tečaju, lahko prilagodijo le produkcijski faktorji. Tovrstna prilagajanja so nujna, da se v državi ne pojavljajo velike stopnje brezposelnosti. Ker je mobilnost kapitala že dovolj velika, se ta kriterij nanaša predvsem na mobilnost dela.

- Odprtost gospodarstva.

Ta kriterij se nanaša predvsem na učinkovitost tečajne politike za odpravo neravnovesij v primeru asimetričnega šoka. Čim bolj je gospodarstvo odprto, tem večji je prenos sprememb tečaja v domače cene in tem manjša je učinkovitost tečajne politike. Za takšne države je zato primerneje, da se vključijo v denarno unijo in verjetneje, da tvorijo optimalno denarno področje kot za velika, bolj zaprta gospodarstva.

- Raznolikost proizvodne strukture.

V gospodarstvu z zelo raznoliko proizvodno strukturo je manjša možnost nastanka asimetričnih šokov in njihove posledice manj izrazite, saj šok prizadene le del gospodarstva. Takšna država je prej del optimalnega denarnega področja in koristi vključitve v denarno unijo zanjo običajno večje kot za državo z bolj enotno proizvodno strukturo.

1.3.1. Slovenija in teorija optimalnih denarnih področij

Slovenija je v procesu približevanja Evropski uniji in s tem posledično tudi vse bližje vstopu v Evropsko monetarno unijo. V povezavi s tem se postavlja vprašanje ali bo Slovenija z državami članicami Evropske monetarne unije tvorila optimalno denarno področje.

Mednarodna mobilnost kapitala je v Sloveniji visoka, saj je njegov pretok skoraj popolnoma liberaliziran, njegova mobilnost pa ne povzroča velikih stroškov. Prav nasprotno pa je z mobilnostjo delovne sile. Če pogledamo podatke o stopnji brezposelnosti po regijah vidimo, da je koncentracija brezposelnosti po regijah visoka, kar med drugim kaže tudi na to, da je mobilnost delovne sile med regijami nizka. Prav tako lahko predvidevamo, da je mobilnost

dela med Slovenijo in državami članicami EMU skromna, saj obstajajo z zakonom določene omejitve za pretok delovne sile med članicami EU in pridruženimi članicami, k temu pa ne pripomorejo niti omejitve znanja jezika. Nacionalna mobilnost dela pa povzroča višje stroške kot regionalna. Zato tudi po vstopu Slovenije v Evropsko unijo ni pričakovati večjih migracij z naše strani.

Tabela 2: Stopnje brezposelnosti v Sloveniji po regijah

REGIJA	(%) julij 2001
Pomurska	20,5
Podravska	12,7
Koroška	10,1
Savinjska	11,6
Zasavska	7,3
Spodnjeposavska	16,4
Jugovzhodna Slovenija	12,6
Osrednja Slovenija	7,6
Gorenjska	8,2
Notranjsko-kraška	11,2
Goriška	11,6
Obalno-kraška	10,7
Skupaj	10,8

Vir: Statistični letopis Slovenije, 2001.

Mobilnost dela je v državah članicah EMU še zmeraj nizka in verjetno nikoli ne bo tako visoka, da se bo delovna sila sproti prilagajala asimetričnim šokom predvsem zaradi stroškov, ki jih povzroča, jezikovnih ovir, različnih kultur in običajev. Mobilnost delovne sile ima sicer pomembno vlogo v gospodarstvu, vendar je njena vloga pomembna ne glede na to, ali je država v denarni uniji, ali zunaj nje. Iz tega lahko sklepamo, da lahko Slovenija tvori denarno področje, če izpolnjuje druge pogoje, tako da je delovanje denarne unije kljub temu uspešno, četudi v njej vlada nizka mobilnost delovne sile.

Odprtost gospodarstva vpliva na učinkovitost tečajne politike pri prilagajanju realnim šokom. Kolikor bolj je gospodarstvo odprto, tolko manjša je učinkovitost tečajne politike, saj se spremembe nominalnega tečaja hitro prenesejo na domače cene. Slovenija je zelo odprto gospodarstvo, veliko bolj kot so v povprečju države EMU. Slovenija ima tudi daleč najmanjše gospodarstvo, to pomeni, da je njen ekonomski vpliv izredno majhen in da nima vpliva na oblikovanje cen menjalnih dobrin in storitev. Zato tudi s spremembami nominalnega tečaja vsaj na dolgi rok ne more vplivati na pogoje menjave.

Tabela 3: Odprtost gospodarstva Slovenije in primerjanih držav v letu 2000 kot delež uvoza in izvoza blaga v BDP

	Odprtost (%)
Avstrija	69,9
Francija	46,2
Nemčija	55,9
Italija	43,2
EU12	74,6
Slovenija	103,8

Vir: Žumer, 2002, str. 39.

Čim bolj je država povezana z nekim področjem prek trgovine, tem večje so koristi od denarne unije s tem področjem, pri čemer je glavna korist v zmanjšanju transakcijskih stroškov. Prek naraščajoče trgovine pa obratno stroški padajo. Stroški nastajajo zaradi izgube možnosti vodenja denarne in deviznotečajne politike. Pri tem moramo upoštevati, da se učinkovitost politike deviznega tečaja zmanjšuje z odprtostjo gospodarstva, s tem se zmanjšujejo stroški dejstva, da država ne more voditi politike deviznega tečaja in denarne politike. Iz tega lahko sklepamo, da se za majhno državo, ki ima bolj odprto gospodarstvo, izplača opustiti svoj denar in se vključiti v denarno unijo (Ribnikar, 1999, str. 99).

Proizvodna struktura slovenskega gospodarstva je zelo raznolika, zato lahko na podlagi tega kriterija, da v Sloveniji ne pričakujemo večjih šokov po pridružitvi k denarni uniji. Četudi se bodo ti šoki pojavili raznolikost strukture proizvodnje prispeva k zmanjšanju njihovih neugodnih učinkov na gospodarstvo.

V empiričnih raziskavah se najpogosteje ugotavlja, ali je posamezna država del optimalnega denarnega področja, s proučevanjem asimetričnih šokov, in sicer z ugotavljanjem verjetnosti njihovega nastanka, ter ugotavljanjem, kako se gospodarstva nanje prilagajajo ob njihovem nastanku (Žumer, 2002, str. 40).

Za Slovenijo lahko ugotovimo, če verjetnost nastanka teh šokov merimo po značilnostih gospodarstva, da je manj izpostavljena asimetričnim šokom. Pri čemer moramo upoštevati, da je država dobra kandidatka za denarno unijo, če je njeno gospodarstvo majhno in odprto, če ima raznoliko gospodarsko, proizvodno in izvozno strukturo, če je po trgovini in finančnih tokovih geografsko usmerjena na območje v katero se vključuje in ima z njim usklajene gospodarske cikle (Šubic, 2002, str. 44). Po teh merilih je Slovenija zelo primerna za denarno unijo.

1.4. KONVERGENČNI KRITERIJI

Prvotni namen konvergenčnih kriterijev je bil določiti države (na podlagi izpolnjevanja kriterijev), ki bodo v prvem koraku vstopile v EMU, s tem se je zagotovila potrebna trdnost skupne evropske valute.

Pogoje ekonomskih skladnosti je moralo izpolnjevati vseh dvanajst članic Evropske monetarne unije, prav tako pa jih bodo morale izpolnjevati vse prosilke za vstop v EU. Maastrichtski konvergenčni kriteriji so kvantificirane minimalne zahteve glede stabilnosti pri vodenju monetarnih, fiskalnih in deviznotečajnih politik držav članic EU, kot predpogoj za njihov vstop v EMU (Mrak, 2002, str. 407).

Njihov osnovni namen je:

- določanje meril za vstop v EMU,
- zagotavljanje stabilnosti skupne evropske valute,
- selekcijsko merilo med državami kandidatkami za vstop v EMU.

Sami kriteriji omogočajo tudi določeno fleksibilnost glede izpolnjevanja posameznega kriterija. Že same formulacije maastrichtskih kriterijev omogočajo fleksibilno interpretacijo izpolnjevanja kriterijev. To velja predvsem pri obeh fiskalnih kriterijih, kjer se poleg fiksne referenčne vrednosti eksplicitno upoštevajo tudi trendi in posebne okoliščine. Fleksibilna interpretacija pa je možna tudi pri kriteriju glede gibanja deviznega tečaja. Določeno fleksibilnost omogočajo tudi same metodološke rešitve pri opredelitvi posameznih konvergenčnih kriterijev, možnosti glede izbire podatkov, tehtanja, izračuna povprečij, harmonizacije nacionalnih podatkov (Lavrač V., Lavrač I., 1997, str. 8).

Maastrichtski konvergenčni kriteriji:

1. Kriterij stabilnost cen določa, da *stopnja inflacije* v državi članici EU ne sme presegati povprečja inflacijskih stopenj treh članic z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 1,5 odstotne točke.
2. Kriterij *višine dolgoročnih obrestnih mer* določa, da višina dolgoročnih obrestnih mer v državi članici EU ne sme presegati povprečja obrestnih mer treh držav članic z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 2 odstotni točki.
3. Kriterij *stabilnosti deviznega tečaja* predpisuje dveletno vključitev v Evropski denarni sistem in nihanje deviznega tečaja v dovoljenih mejah brez devalvacij pred vključitvijo države v tretjo fazo oblikovanja EMU.
4. Kriterij *primanjkljaja državnega proračuna* določa, da financiranje državnega proračuna ne sme ustvariti primanjkljaja, ki bi presegel referenčno vrednost 3% bruto domačega proizvoda po tržnih cenah, oziroma ga dovoljuje pod enim izmed dveh izjemnih pogojev:
 - a) če je delež proračunskega primanjkljaja v zadnjem obdobju občutno in nepretrgoma

padal ter se približal referenčni vrednosti ali b) če je presežek referenčne vrednosti izjemen in začasen ter se nahaja v bližini referenčne vrednosti.

5. Kriterij višine javnega dolga, določa da zadolženost države oziroma njen javni dolg ne sme presegati 60% bruto domačega proizvoda po tržnih cenah; dovoljuje ga le pod enim izmed dveh izjemnih pogojev: a) če je delež javnega dolga v zadnjem obdobju občutno in nepretrgoma padal ter se približal referenčni vrednosti, ali b) če je presežek referenčne vrednosti izjemen in začasen ter se nahaja v bližini referenčne vrednosti.

Na podlagi izpolnjevanja konvergenčnih kriterijev v letu 1997 in 1998 je bilo odločeno da s 1. januarjem 1999 v EMU vstopi enajst članic EU, štiri države pa v EMU ne vstopijo, ker tako same želijo (Danska, Velika Britanija), ali zaradi neizpolnjevanja konvergenčnih kriterijev (Švedska, Grčija).

Ker Švedska ni imela pravice izbire ali želi vstopiti v EMU ali ne tako kot Velika Britanija in Danska, ki sta si to pravico pridobili s posebnim protokolom ob podpisu Pogodbe o EU, se je le-ta odločila, da ne bo izpolnila konvergenčnega kriterija stabilnosti deviznega tečaja in zaradi tega ne bo vstopila v EMU. Zavrnitev evra je bila predvsem posledica spoznanja in prepričanja, da evro ni samo denar. Uvedba evra presega zgolj področje gospodarskih in poslovnih učinkov. Evro je med drugim nedvomno izrazit simbol podrejanja posameznih nacionalnih simbolov suverenosti in nacionalne identitete novemu simbolnemu in vsebinskemu konceptu združene Evrope. Države je skrbela predvsem izguba nacionalne identitete, ki je vsaj deloma vezana na nacionalni denar in predvsem tudi na nacionalno denarno politiko (Brataševac, 2000, str. 12).

Konvergenčni kriteriji naj bi zagotovili kredibilnost ECB, v EMU pa bi lahko vstopile le tiste države, katerih makroekonomska politika, predvsem monetarna in fiskalna, so dovolj stabilne, da bi bil evro vsaj tako stabilen, kot so bile najstabilnejše valute članic EU, na primer nemška marka (Lavrač, 1998, str. 2).

Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev držav članic ter Slovenije lahko razberemo iz naslednje tabele.

Tabela 4: Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev v državah članicah v, letu 2000

Države EMU	Inflacija v % sept.2001/sept.2000	Dolg. OM v % sept. 2001	Pror. primanjkljaj (v % BDP)	Javni dolg (v % BDP)
Belgija	1,9	5,14	0,0	110,9
Nemčija	2,1	4,81	1,3	60,2
Grčija	4,0	5,31	-0,9	103,9
Španija	3,4	5,14	-0,3	60,6
Francija	1,6	4,94	-1,3	58,0
Irska	3,8	5,01	4,5	39,1
Italija	2,6	5,20	-0,3	110,2
Luksemburg	1,9	4,67	5,3	5,3
Nizozemska	5,4	4,38	2,0	56,3
Avstrija	2,5	5,07	-1,1	62,8
Portugalska	4,1	5,17	-1,4	53,8
Finska	2,6	5,06	6,7	44,0
Evroobmočje	2,5	4,99	-0,7	69,6
Konvergenčni kriterij	3,3	6,92	-3,0	60,0
Slovenija	8,9	13,36	-2,3	25,1

Vir: Ferlinc, 2002, str. 10.

Podatke o izpolnjevanju kriterijev je mogoče uporabljati kot merilo pri vodenju stabilizacijske makroekonomske politike in glede na razmeroma dobre rezultate tudi za določeno promocijo doma in v tujini. Ni pa jih zaželeno nekritično uporabljati kot merilo relativne pripravljenosti posameznih srednjeevropskih držav za polnopravno članstvo v EU (Lavrač V., Lavrač I., 1997, str. 26).

Na splošno je mogoče ugotoviti, da so države evroobmočja, gledano kot celota, v letu 2000 izpolnjevale vse konvergenčne kriterije, odstopanje se je pojavilo le pri kriteriju višine javnega dolga, kjer so države presegle prag kriterija v višini 60 odstotkov bruto domačega proizvoda. Če pogledamo posamezne države, prihaja do določenega odstopanja pri izpolnjevanju kriterija višine inflacije, ter višine javnega dolga. Monetarnega kriterija ne izpolnjujejo Nizozemska (5,4% inflacija), Portugalska (4,1%), Grčija (4%) ter Irska (3,8%). Glede javnega dolga lahko ugotovimo, da se je položaj glede na prejšnja leta izboljšal, vendar potrebna konvergenca še zdaleč ni dosežena. Fiskalnega kriterija ne izpolnjujejo Belgija (110,9%), Grčija (103,9%) ter Italija (110,2%).

Kot politične razloge za uvedbo evra lahko navedemo naslednje:

- države članice EU z uvedbo EMU kažejo svoje integracijske težnje, kar naj bi pozitivno vplivalo na poglobljanje evropskega procesa združevanja,
- možno povečanje politične moči Evrope med narodi ,
- hitrejšo uvajanje strukturnih reform tako v javnem kot v zasebnem sektorju,
- interes držav evropodročja je, da bi evro postal denarna politična protiutež ameriškemu dolarju,
- interes držav evropodročja je tudi, da bi evro vplival na mednarodni prestiž držav članic.

S povezavo majhnih in srednje velikih odprtih gospodarstev je področje EMU doseglo velik notranji trg, ki ima v primerjavi z gospodarstvom ZDA za 8% več prebivalstva, dosega 74% ameriškega BDP in 209% japonskega BDP. Gospodarstvo EMU dosega večji delež svetovnega izvoza blaga kot ameriško, to pa je večje pri svetovnem uvozu blaga (Zalar, 2000, str. 34).

Na prednosti notranjega trga v povezavi z uvedbo evra še posebej vplivajo prihranki stroškov in rast konkurence (Bratašev, 2000, str. 40):

- Prihranki stroškov:

Najpomembnejši prihranki stroškov zaradi uvedbe evra nastajajo pri odpravi transakcijskih stroškov in pri odpravi tveganj povezanih z menjalnimi tečaji. Doslej so se na področju čezmejnega plačilnega prometa pojavljali transakcijski stroški v obliki pristojbin in različnih denarnih tečajev, ki so povezani s poslovanjem s tujo valuto. V mednarodnem raziskovalnem inštitutu so ocenili, da so stroški raznovrstnih valut v Evropi v letu 1997 znašali 90 milijard nemških mark letno. Z uvedbo evra transakcijskih stroškov ni več. Evropska komisija je že leta 1990 ocenjevala, da bo Evropa s tem prihranila 0,4% BDP.

- Rast konkurence:

Glede rasti konkurence velja izpostaviti, da enotna valuta omogoča podjetjem držav članic EMU, da se lažje selijo iz enega na drug trg območja evra. Z objavo cen v eni valuti in s transparentnostjo cen se povečuje konkurenčnost na notranjem trgu, kar vpliva na večjo stabilnost cen znotraj EMU. Cenovne razlike znotraj držav EMU so bile do sedaj precej različne za posamezen izdelek predvsem zaradi različnih davčnih stopenj v posameznih državah, tehničnih specifikacij in stroškov dela. S tem, ko so bile izražene v različnih valutah, so bile razlike prikriti. Uvedba evra je spodbudila usklajevanje in transparentnost cen, kar pomeni preglednost in neposredno primerljivost cen.

1.5. ERM 2

Junija leta 1997 je Evropski svet na svojem zasedanju v Amsterdamu sklenil, da se vzpostavi novi mehanizem deviznega tečaja (ERM 2). Tako je 1. januarja 1999 (začetek tretje faze ekonomske in monetarne unije) nadomestil tedaj obstoječi Evropski monetarni sistem (EMS)

iz leta 1997. EMS je bil sestavljen iz mehanizma deviznih tečajev (ERM), skupni evropski denarni enoti eku in kreditnih mehanizmi.

Glavna naloga ERM 2, ki predstavlja nekoliko spremenjen ERM, je zagotoviti stabilnost deviznih tečajev ter povezanost med evrom in valutami tistih držav članic EU, ki niso uvedle evra. Te valute so vezane na evro, vendar lahko tečaj valute niha znotraj določenega razpona. Sodelovanje v sistemu je prostovoljno z vidika odločitve kdaj se država vključi v ERM 2. Država mora za vključitev v ERM 2 izpolnjevati konvergenčni kriterij stabilnosti deviznega tečaja pred uvedbo evra. Pogoj za sodelovanje v ERM 2 je članstvo v EU.

To pomeni da bo tudi Slovenija v skladu z zahtevami konvergenčnega kriterija glede deviznega tečaja morala sodelovati v ERM 2 vsaj dve leti brez devalvacije tolarja, da bo izpolnila kriterij za uvedbo evra.

Glavna namena ERM 2 sta, (De Grauwe, 1999, str. 124):

Enotni trg EU ne sme biti ogrožen s prilagoditvami realnih deviznih tečajev ali pretiranimi nihanjem nominalnih deviznih tečajev med evrom in drugimi valutami EU, ki lahko vplivajo na trgovinsko menjavo med državami članicami EU.

ERM 2 pomaga državam članicam pri stabilizaciji svoje politike, pospešitvi konvergence, uvedbi evra in varuje države pred pritiski na deviznih trgih. ERM 2 deluje tako, da ne vpliva na osnovni cilj evropske centralne banke in nacionalnih centralnih bank.

Osrednji tečaj evra je določen za valuto vsake države članice EU znotraj evroobmočja, ki sodeluje v ERM 2. Standardni razpon nihanja je plus ali minus 15% okoli centralnega tečaja. Odločitev o tem sprejmejo z medsebojnim dogovorom ministri držav evroobmočja, ECB in ministri za finance ter guvernerji centralnih bank držav članic EU, ki ne sodelujejo v ERM 2. Mejne intervencije so načeloma avtomatične in neomejene. Na voljo je tudi kratkoročno financiranje. V sporazumu med ECB in nacionalnimi centralnimi bankami držav članic zunaj evroobmočja so natančneje določeni operativni postopki za ERM 2. Sporazum vsebuje določbe o centralnih tečajih in razponih nihanja, intervencijah, možnosti kratkoročnega financiranja, tesnejšem sodelovanju na področju deviznega tečaja, spremljanju delovanja sistema, navajanju tečajev in obveščanju trgov (Majcen, 2002, str. 20).

Trenutno je od treh valut držav članic EU, ki še niso uvedle evra, v sistemu ERM 2 samo danska krona, v tem sistemu pa nista britanski funt in švedska krona. S prvim januarjem 2001 je Grčija izstopila iz sistema ERM 2, potem ko je uvedla evro. Grčija je tako postala del evroobmočja, določen je bil nepreklicni menjalni tečaj med evrom in grško drahmo.

2. EMU IN DRŽAVE KANDIDATKE

Ustanovitev Evropske in ekonomske monetarne unije ter uvedba enotne valute evra ima zgodovinski pomen, kar bo privedlo do velikih sprememb v evropskih ekonomijah. Te

spremenbe pa bodo nedvomno imele vpliv tudi na srednje in vzhodno evropske države kandidatke za polnopravno članstvo v EU in posledično tudi EMU.

Širitev EU bo zajela tranzicijske države Srednje in Vzhodne Evrope, vključila pa bo tudi izbrane države Baltika. Evropski svet je v skladu s priporočili Evropske komisije decembra leta 1997 v Luksemburgu določil, da bo EU začela pogajanja s šestimi državami: Madžarsko, Češko, Poljsko, Estonijo, Slovenijo ter Ciprom. Le te so že začele uradna pogajanja za vstop v EU. Tej t.i. luksemburški skupini se je z odločitvijo Evropskega sveta v Helsinkih decembra 1999 na pogajanjih za članstvo pridružila nova skupina šestih držav: Litva, Latvija, Slovaška, Romunija, Bolgarija ter Malta. V Helsinkih so tudi Turčiji ponudili možnost za začetek pogajanj, vendar se ta do sedaj še niso začela.

Države bodo morale za članstvo izpolniti vse zahtevane obveznosti in določene kriterije. Med prvimi bodo morali biti izpolnjeni vsi maastrichtski konvergenčni kriteriji, katere sem podrobno opisala že v poglavju 1.4. Poleg teh pa bodo morale izpolniti tudi kopenhagenske kriterije. Če pogledamo uspešnost izpolnjevanja maastrichtskih kriterijev v splošnem, so kandidatke za članstvo najbolj uspešne pri izpolnjevanju dveh fiskalnih kriterijev (višina proračunskega dolga ter višina javnega dolga), nasprotno pa so pri izpolnjevanju monetarnih kriterijev (stopnja inflacije, višina obrestne mere, stabilnost deviznega tečaja) manj uspešne.

Evropska unija kandidatkam svetuje naj se posvečajo tudi realni konvergenci, kar je novost, ki poudarja razvojno dohitevanje, potrebo po strukturnih reformah in konec tranzicije. Realna konvergenca ni natančno določena kot je nominalna. Merljiv in neposredno primerljiv je le BDP na prebivalca, ki ponazarja stopnjo razvitosti držav. Realna konvergenca zapoveduje bolj kvalitativna merila, ki jih je težko izmeriti, kot primer izvedbo strukturnih reform in dokončanje tranzicije (Lavrač, 2002).

Hkrati morajo države kandidatke zaključiti pogajanja na 31 poglavjih:

- 1- prost pretok blaga
- 2- prost pretok oseb
- 3- prost pretok storitev
- 4- prost pretok kapitala
- 5- pravo družb
- 6- konkurenca in državne pomoči
- 7- kmetijstvo
- 8- ribištvo
- 9- transport
- 10- davki
- 11- ekonomska in monetarne unija
- 12- statistika
- 13- socialna politika in zaposlovanje
- 14- energija

- 15- industrijska politika
- 16- mala in srednja podjetja
- 17- šolstvo
- 18- znanost
- 19- telekomunikacije in informacijska tehnologija
- 20- kultura in avdiovizualna politika
- 21- regionalna politika in koordinacija strukturnih instrumentov
- 22- okolje
- 23- varstvo potrošnikov in zdravja
- 24- pravosodje in notranje zadeve
- 25- carinska unija
- 26- zunanji ekonomski odnosi in razvojna pomoč
- 27- skupna zunanja in varnostna politika
- 28- finančni nadzor
- 29- financiranje in proračun
- 30- institucije
- 31- razno

Slovenija je do danes zaključila 28 pridružitvenih poglavij, odprti ostajata še poglavji o kmetijstvu in proračunu. Na čelu sta Ciper in Litva. Slednja je začasno zaprla poglavji o regionalni politiki. Estonija je v družbi s Slovaško, obe pa sta zaprli 26 poglavij pravnega reda. Sledita jima Češka in Poljska s po petindvajsetimi zaključenimi poglavji. Na repu pa sta Madžarska s štiriindvajsetimi in Malta z dvaindvajsetimi zaključenimi poglavji.

Države kandidatke bodo morale do dneva pristopa izpolniti tudi vse zakonske in institucionalne zahteve na področju EMU. Te zahteve so med drugim zlasti osnivanje neodvisne centralne banke, odprava kakršnega koli neposrednega financiranja javnega dolga s strani centralne banke, prednostnega dostopa državnih oblasti do finančnih ustanov, popolna liberalizacija kapitalskih tokov, sodelovanje v ERM2, usklajevanje ekonomskih politik s smernicami ekonomske politike, ki jih sprejme ECOFIN⁶. Morebitno sodelovanje v evroobmočju bo tudi zahtevalo dodaten razvoj posrednih instrumentov denarne politike, sprejetje modernega v realnem času poravnane plačilnega sistema RTGS, ki bo omogočal plačevanje v evrih in bo povezan s plačilnim sistemom TARGET.

Odločitev o vstopu v Evropsko monetarno unijo poleg vstopa v Evropsko unijo ne bo prepuščena kandidatkam samim, saj bo članstvo obvezno. Tudi kakršno koli izogibanje članstvu v EMU bo prineslo le nezaželene posledice. Tako ravnanje bi danes ob vsesplošnem naprezanju kandidatk za vstop v EU izgledalo kontradiktorno in s strani EU nebi naletelo na odobravanje. Tudi vstop v EMU pred vstopom v EU ne bo mogoč saj je le ta pogojen z

⁶ Usklajevanje nacionalnih konvergenčnih programov, multilateralni nadzor postopkov pri prevelikem proračunskem primanjkljaju, privrženost Pakta o stabilnosti in rasti.

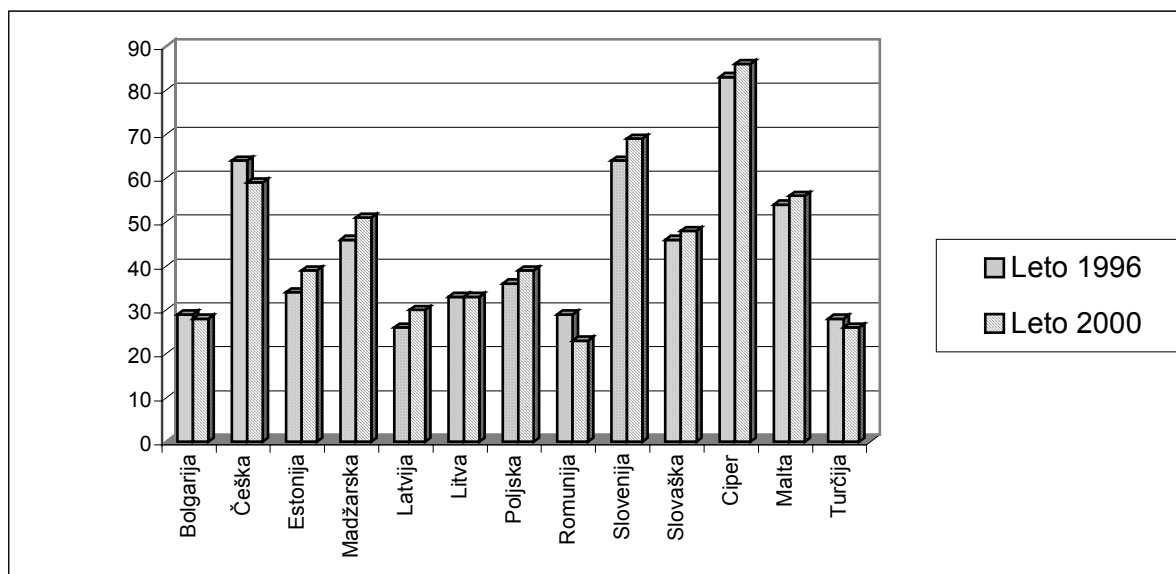
vstopom v EU. Ali bo ta vstop v obe inštituciji sočasen ali pa z zamikom, je pogojen z naslednjim.

Problem se kaže v definiciji monetarnega maastrichtskega kriterija, ki zahteva, da mora biti valuta vsaj dve leti vključena v mehanizem deviznih tečajev ERM2 in upoštevati normalne meje nihanja okrog uradnega tečaja, brez devalvacije valute na lastno pobudo. Iz tega sledi da država kandidatka ne more vstopiti v EMU dokler ne postane članica EU. Kar pomeni, da se bodo kandidatke morale najprej pridružiti Evropski uniji ter istočasno sistemu ERM2 in počakati dve leti z namenom da izpolnijo dani konvergenčni kriterij.

Sočasen vstop v obe inštituciji je s strani članic EU nezaželen saj države kandidatke ne bodo sposobne doseči potrebne makroekonomske stabilnosti kot je definirana z konvergenčnimi kriteriji ter jo nato tudi vzdrževati v relativno kratkem času pred vstopom v EU (De Grauwe, Lavrač, 1999, str. 6). Po mnenju Evropske komisije kandidatke ob vstopu v EU še ne bodo pripravljene za vključitev v evropsko monetarno unijo, tako iz vsebinskih kot iz formalnih razlogov. Vsebinski razlog naj bi bil predvsem v tem, da do tedaj še ne bodo mogle opraviti potrebnih strukturnih reform, ki bi zagotavljale makroekonomsko stabilnost na trdnih osnovah. Formalni razlog pa je predvsem v tem, da se bo za države kandidatke lahko začelo ugotavljanje njihovega izpolnjevanja maastrichtskih konvergenčnih kriterijev šele po njihovem vstopu v EU.

Realno ekonomsko skladnost držav kandidat z evro področjem lahko najlažje prikažemo s kazalcem BDP na prebivalca v državah kandidatkah v primerjavi s povprečjem EU.

Slika 1: BDP na prebivalca v državah kandidatkah kot odstotek povprečja EU



Vir: Tabela 10.

Najvišjo stopnjo ekonomske skladnosti držav kandidatk je dosegel Ciper, tako v letu 1996 kot tudi v letu 2000, sledile so mu Slovenija, Češka, Madžarska ter Romunija. Najnižji doseženi bruto domači proizvod na prebivalca pa sta dosegli Romunija in Turčija. Najvišji porast BDP na prebivalca so v omenjenem obdobju dosegle Slovenija, Češka ter Estonija. To so tudi države, ki sodijo med najbolj pripravljene na vstop v EU med vsemi državami kandidatkami. Če pa podatke nato primerjamo s podatki povprečja Evropske unije ugotovimo, da kandidatke dosegajo komaj 35,2 odstotka povprečja Unije, kar kaže, da so kandidatke manj uspešne pri približevanju meril realne konvergence dosežkom sedanjih članic unije.

2.1. DRŽAVE V PREHODU

Po padcu berlinskega zidu se je novembra 1989 začel proces tranzicije. Prišlo je do propada sistemov ekonomskega centralnega planiranja in socialističnega družbenega v Srednji in Vzhodni Evropi. Tako se je začel kompleksen, zahteven in dolgotrajen proces vzpostavljanja tržnega gospodarstva in demokratične družbe. Tranzicija je pomenila bolj ali manj uspešen prehod iz socialističnega družbenega in centralno-planskega ekonomskega sistema v parlamentarno demokracijo z večstrankarsko ureditvijo in tržnim ekonomskim sistemom.

Države so prišle do stopnje kjer so bile poleg političnih reform potrebne tudi gospodarske reforme na področju makroekonomske stabilizacije, mikroekonomske liberalizacije ter oblikovanja tržno primerljivih institucij. Večletna izoliranost je na državah pustila daljnosežne posledice. Osnovna značilnost teh gospodarstev je bilo rastoče presežno povpraševanje. Previsoko inflacijo so poskušali odpraviti z vzpostavljanjem neposredne kontrole cen proizvajalcev oz. administrativno postavljenimi cenami, ter posrednimi ali neposrednimi subvencijami. Prenizko postavljene cene pa so povzročile presežno povpraševanje. V začetku sedemdesetih let sta naftna šoka državam vzhodnega bloka omogočala pokrivanje njihovega presežnega povpraševanja, ki so ga financirali z zunanjim zadolževanjem. Kasneje je tako ravnanje države zavedlo v dolžniško past, tako da niso bile sposobne tekoče servisirati dolgov. Če k dolgovom prištejemo še makroekonomsko neučinkovitost tranzicijskih držav, z nezadostno razvitostjo gospodarstev, kot rezultat dobimo inflacijske tendence v tranzicijskih ekonomijah.

Tabela 5: Inflacija v tranzicijskih državah med leti 1989 in 2000 v %

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Češka	1,4	9,7	52	11,1	20,8	10	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9
Estonija	6,1	23,1	211	1076	89,8	47,7	29	23,1	11,2	8,2	3,3	3,8
Poljska	251	586	70,3	43	35,5	32,2	27,8	19,9	14,9	11,8	7,3	9,9
Madžarska			35	23	22,5	18,8	28,2	23,6	18,3	14,3	10,1	9,5
Slovenija			118	207	32,9	21	13,5	9,9	8,4	8	6,1	8,6

Vir: Jazbec, 1999, str. 4.

Osnovni problem tranzicijskih držav je še vedno kako kontrolirati inflacijo. Povprečne stopnje inflacije v državah Srednje in Vzhodne Evrope so danes še vedno višje od stopenj v državah Zahodne Evrope. Če pogledamo kako so se stopnje inflacije gibale v izbranih državah v obravnavanem obdobju vidimo, da je prihajalo do določenih odstopanj. Določene države so začetek tranzicije pričele z dokaj nizko stopnjo inflacije, ki je kasneje hitro zrasla, nato pa postopoma upadala na raven primerljivo zahodno evropskim državam (Češka, Estonija). Slovenija je kot država bivše Jugoslavije, v tranzicijo vstopila z relativno nizko stopnjo inflacije, ki jo je do danes znižala na enomestno število.

V zadnjem obdobju je inflacija začela rasti v večini držav. Glavni razlogi za to so višje cene energije (predvsem vse višje svetovne cene nafte) in hrane ter hitra rast administrativnih cen.

2.2. PRIPRAVLJENOST PROUČEVANIH DRŽAV ZA VSTOP V EU

V tem poglavju bom podrobneje analizirala položaj štirih držav kandidat, ki so skupaj s Slovenijo že začele uradna pogajanja za vstop v EU ter posledično EMU. Izbrala sem štiri tranzicijske države iz t.i. »luksemburške« skupine držav kandidat. Odločitev, da so se pogajanja s temi državami začela, ne pomeni, da se bodo tudi končala istočasno. To je odvisno od obsega, do katerega te države izpolnjujejo merila za polnopravno članstvo, prav tako pa je odvisno od sposobnosti EU, da sprejme nove države članice. Nad vsako posamezno državo kandidatko se tekoče izvaja stalna kontrola napredka glede vprašanja izpolnjevanja meril članstva. V tem delu naloge bom, na podlagi poročil Evropske komisije za posamezno državo kandidatko, proučila položaj omenjenih kandidat v obdobju med leti 1996 in 2000. Skušala bomo pokazati, kako se je spreminjal ekonomski ter gospodarski napredek omenjenih kandidat.

2.2.1 Češka

Češka je ena izmed srednjeevropskih držav, ki se je po padcu komunizma ob koncu osemdesetih let podala na pot radikalnih sprememb. Po letu 1989 se je nezaposlenost večala, saj je propadlo veliko podjetij, ki niso bila kos konkurenci v tržnem gospodarstvu. Vendar pa se je stanje že po šestih letih izboljšalo. Vzrok za to je bila hitra privatizacija. Zasebna češka podjetja danes prispevajo več kot 70 odstotkov bruto domačega proizvoda. 60 odstotkov celotnega BDP predstavljajo storitve, med njimi je najpomembnejša panoga turizem, med tem ko industrija predstavlja 40 odstotkov BDP. Najpomembnejši trgovinski partner Češke so države Evropske unije, kamor izvozi več kot 60 odstotkov svojega celotnega izvoza.

Pridružitveni sporazum med Republiko Čeko in Evropsko unijo je začel veljati 1. februarja 1995, 17. januarja 1996 pa je tudi uradno zaprosila za sprejetje v Evropsko unijo.

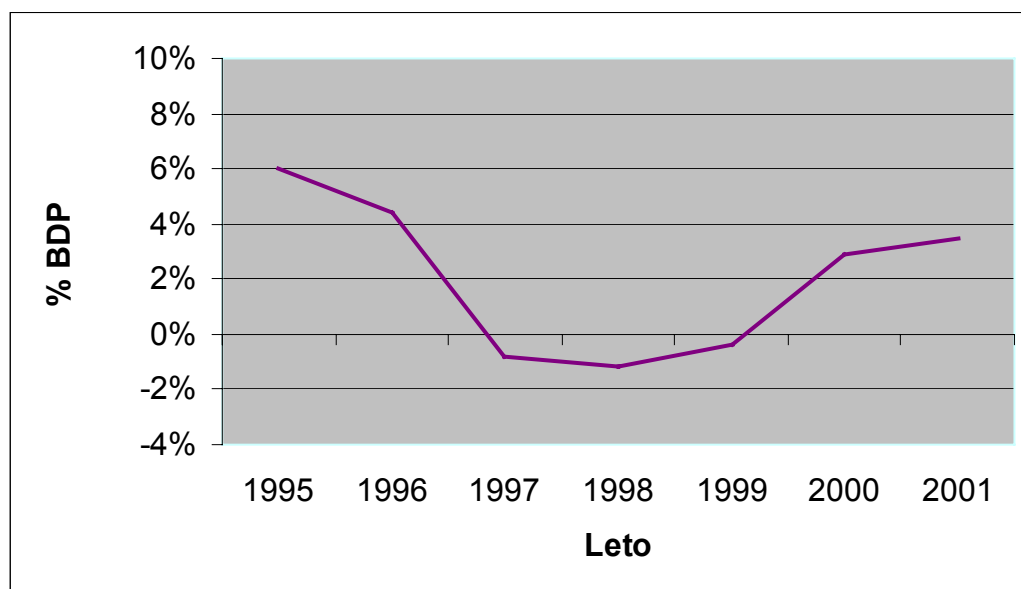
Tabela 6: Glavni ekonomski trendi na Češkem med leti 1996 in 2000

	1996	1997	1998	1999	2000
Realna rast BDP (%)	4,3	-0,8	-1,2	-0,4	2,9
Inflacija (%)	9,1	8,0	9,7	1,8	3,9
Proračunski primanjkljaj (%BDP)	-1,7	-2,7	-3,8	-4,0	-4,2
Brezposelnost(ILO)	3,9	4,8	6,5	8,7	8,8

Vir: Poročilo Evropske komisije, Češka, 2001.

V letu 2000 je Češka prvič po treh letih recesije dosegla pozitivno rast BDP. Ekonomski preobrat je povzročilo povečanje tujih neposrednih investicij, ki so v letu 1999 znašale 11,6 odstotka BDP v letu 2000 pa 9 odstotka BDP (Poročilo evropska komisije, Češka, 2001). K pozitivni rasti gospodarstva pa so prispevale tudi strukturne reforme v podjetniškem sektorju, ter rast dolgoročnih investicij.

Slika 2: Stopnja rasti BDP na Češkem med leti 1995 in 2001



Vir: Poročilo Evropske komisije, Češka, 2001.

Med leti 1998 in 1999 se je inflacija znatno znižala, v letu 1999 je stopnja inflacije znašala 1,8% , v letu 2000 pa je stopnja inflacije zopet narasla na 3,9%. Maastrichtski konvergenčni kriterij za stopnjo inflacije je v letu 2000 znašal 3,3%. Če primerjamo stopnjo inflacije Češke v tem letu vidimo, da je prišlo le do majhnega odstopanja. Vzrok za tako znižanje inflacije lahko najdemo v tem da je češka centralna banka konec leta 1997 kot svoj primarni cilj izbrala politiko ciljanja inflacije, ki je po tem obdobju uspešno znižala inflacijo z nekaj pod 10% na pod 4% leta 2000, kar je bila ena od najnižjih stopenj inflacije med vsemi petimi proučevanimi tranzicijskimi državami.

Če pogledamo še ostala dva maastrichtska konvergenčna kriterija lahko iz tabele razberemo, da se je proračunski primanjkljaj v proučevanem obdobju povečeval od 1,7% BDP v letu

1996 pa vse do 4,8% BDP v letu 2000. Mejo 3% BDP, ki so jo določili v Maastrichthu je Češka z vladnim zadolževanjem prestopila v letu 1998.

Razmere v gospodarstvu z manjšim zamikom pokažejo tudi svoj vpliv na trgu delovne sile. Stopnja nezaposlenosti je po definiciji ILO v proučevanem obdobju vseskozi naraščala, od 3,9% v letu 1996 do 8,8% stopnje brezposelnosti v letu 2000. Čeprav nove investicije generirajo nova delovna mesta pa pospešeno prestrukturiranje gospodarstva povzroči precejšnjo izgubo delovnih mest. Brezposelnost je pereč problem predvsem med manj izobraženo delovno silo, ki je manj fleksibilna in se težko prilagaja spremembam na trgu. Med brezposelnimi je največ mladih in žensk. Trend pozitivne stopnje realnega BDP v letu 2000 se je pokazal tudi v stopnji brezposelnosti saj se je leta v letu 2001 znižala na 8,5%.

Na češkem živi 10,3 milijona prebivalcev, kar jo uvršča med srednje velike države po številu prebivalcev med državami kandidatki. Leta 2000 je njen BDP na prebivalca dosegel 60% povprečja Evropske unije, pri čemer višina BDP na prebivalca ni regionalno usklajena. Najvišjo stopnjo je doseglo območje s prestolnico, kar 115%, ostale regije pa so dosegle stopnjo nižjo od 75%.

Odprtost češke ekonomije je postopno naraščala. Med obdobjem 1999 in 2000 je izvoz Evropske unije v Češko narasel za 30%, medtem ko je izvoz Češke v Evropsko unijo narasel za 28%. V letu 2000 je izvoz Češke v Evropsko unijo znašal 69% celotnega izvoza, medtem ko je uvoz iz Evropske unije znašal 62% celotnega češkega uvoza. Zunanja menjava temelji predvsem na blagu z visoko dodano vrednostjo (Poročilo Evropske komisije, Češka, 2001).

2.2.2. Estonija

Podobno kot ostale države socialističnega bloka je tudi Estonija morala skozi težavno tranzicijsko obdobje. Po razpadu bivše Sovjetske zveze, se je Estonija v razmerah razglašene neodvisnosti leta 1991 ter hiperinflacijskim rubljem kot valuto, soočila s politično in gospodarsko nestabilnostjo. Potrebovala je trdno lastno valuto ter samostojno ter neodvisno institucijo, ki bi bila sposobna opraviti potrebne reforme.

Junija 1992 se je odločila izstopiti iz področja rublja ter kot ena izmed prvih baltičskih držav ustanoviti svojo lastno valuto. Estonska krona (EKK) je imela določeno razmerje z nemško marko. Začela je tudi s privatizacijo pri čemer je privabila veliko tujih vlagateljev. Ubrala je pot sistematične gospodarske reforme tako, da je gospodarstvo doživelo ponoven vzpon.

Evropska skupnost je avgusta 1991 priznala samostojnost republike Estonije. Estonija je pridružitveni sporazum z državami EU podpisala 12. junija 1995 in ga ratificirala 1. avgusta 1995, novembra istega leta je zaprosila za sprejem v Evropsko unijo. Sporazum je začel veljati 1. februarja 1998.

Tabela 7: Glavni ekonomski trendi v Estoniji med leti 1996 in 2000

	1996	1997	1998	1999	2000
Realna rast BDP (%)	4,0	10,4	5,0	-0,7	6,9
Inflacija (%)	19,8	9,3	8,8	3,1	3,9
Proračunski primanjkljaj (%BDP)	-1,6	2,0	-0,4	-4,1	-0,7
Brezposelnost (ILO)	10	9,7	9,9	12,3	13,7

Vir: Poročilo Evropske komisije, Estonija, 2001.

Kot rezultat tranzicije iz planskega gospodarstva v tržno gospodarstvo je estonski bruto domači proizvod v obdobju 1991-1994 intenzivno nazadoval, to je trajalo vse do leta 1995, ko je bilo končano obdobje recesije. Gospodarska rast se je v tem obdobju gibala od visokih pozitivnih vrednosti (npr. 8% leta 1990 in več kot 10% leta 1997) do visokih negativnih vrednosti (npr. -13,6% leta 1991, -14,2% leta 1992, -8,5% leta 1993), kar je bila posledica stabilne valute in nizke stopnje inflacije.

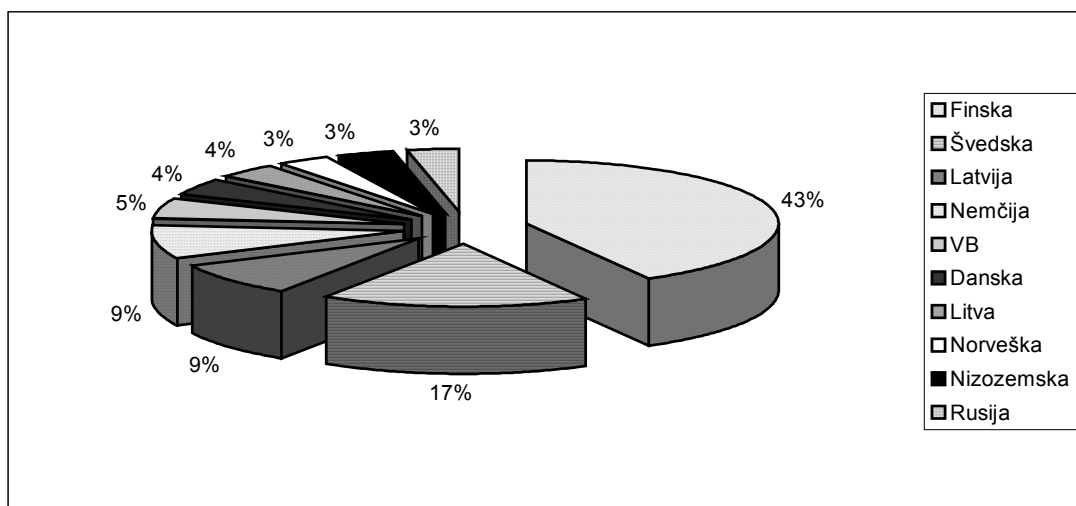
Stopnja rasti bruto domačega proizvoda je bila med leti 1996 in 1998 pozitivna, nato pa je v letu 1999 močno padla oz. postala celo negativna. To je bila posledica ruske ekonomske krize, ki se je posledično pokazala tudi v estonski stopnji rasti. proces ni trajal dolgo, saj je bila že v letu 2000 zopet dosežena pozitivna stopnja rasti BDP, kot posledica večje ekonomske povezave z državami članicami EU.

Pred letom 1996 je Estonija imela visoko hiperinflacijo, ki jo je uspela znižati s spremenjenim sistemom deviznega tečaja. Sprejela je sistem valutnega odbora, ki je stopnjo inflacije drastično zmanjšal iz nad 1000% leta 1992 na pod 100% leta 1993, upadanje se je v naslednjih letih nadaljevalo. Stopnja inflacije se je v proučevanem obdobju 1996-2000 močno znižala in sicer iz slabih 20% na 3,9% kar je ena izmed najnižjih stopenj inflacije (poleg Češke) med proučevanimi tranzicijskimi državami (Struna, 2001, str. 11). Estonski proračunski primanjkljaj se je v proučevanem obdobju gibal zelo različno. V letu 1997 je Estonija zabeležila tudi proračunski presežek. Do izrazitega odstopanja je prišlo leta 1999, ko je zabeležila 4,1% BDP proračunski primanjkljaj predvsem kot posledica odziva na recesijo. Naslednje leto pa se je proračunski primanjkljaj ponovno zmanjšal na višino 0,7% BDP.

Vse od osamosvojitve in po prvih strukturnih reformah si je Estonija prizadevala vpeljati liberalnejšo ekonomsko politiko, kar je privedlo tudi do sprememb na trgu dela. Uredila je predpise glede minimalne plače ter fleksibilnosti delovne sile. Politika pomoči brezposelnim temelji na aktivnih ukrepih. To pomeni da je večji poudarek, na pomočeh, ki pomagajo pri ponovni zaposlitvi, manj pa na pasivnih pomočeh brezposelnim, ki zmanjšajo motiv po iskanju nove zaposlitve. Tako se je povečala fleksibilnost na trgu delovne sile, ter število delovne sile, ki se dodatno izobražuje. Stopnja brezposelnosti estonskega prebivalstva je bila v proučevanem obdobju dokaj visoka. Od leta 1997, ko se je pojavil rahel padec, je vseskozi naraščala. Po ILO definiciji je leta 2000 znašala 13,7%.

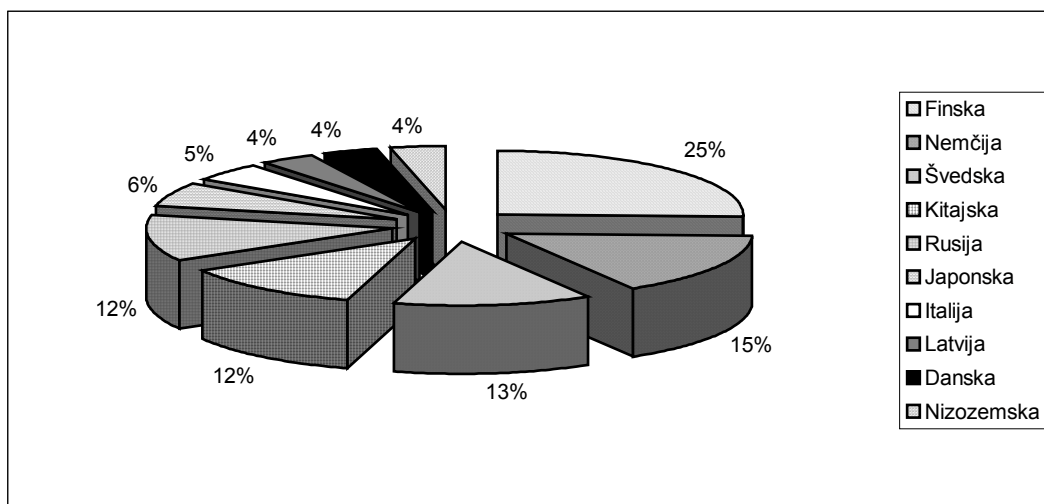
Estonija ima 1,4 milijona prebivalcev. Leta 2000 je BDP na prebivalca znašal 7.700 EUR, kar pomeni, da je dosegla 38% povprečja EU, pri čemer porazdelitev po državi ni enakomerna. Najvišji BDP na prebivalca dosega regija s glavnim mestom Talin, ostale regije pa so pod državnim povprečjem.

Slika 3: Delež estonskega izvoza v posamezno državo, v letu 2000



Vir: Poročilo Evropske komisije, Estonija, 2001.

Slika 4: Delež estonskega uvoza iz posameznih držav, v letu 2000



Vir: Poročilo Evropske komisije, Estonija, 2001.

Glavne trgovinske države partnerice Estonije so v letu 2001 bile Finska, Švedska, Latvija, Nemčija, Velika Britanija, Kitajska, Danska ter Japonska. Estonija največ izvozi v Finsko, več kot 35% svojega celotnega izvoza, sledi pa ji Švedska s 14% celotnega estonskega izvoza. Največ blaga Estonija uvozi iz Finske, 18% celotnega uvoza, ter iz Nemčije 11% celotnega uvoza. Sestava izvoza in uvoza temelji predvsem na blagu z visoko dodano vrednostjo. Velik delež izvoza zavzemajo tudi les in lesni izdelki, saj kar 43% estonske površine pokrivajo gozdovi, kar je največji delež v Evropi.

2.2.3. Poljska

Poljska je bila pod vodstvom sindikata Solidarnost prva med srednjeevropskimi državami, ki je uvedla tržno gospodarstvo in se osvobodila sovjetskega vpliva. V letih od 1990 do 1995 je bilo poljsko gospodarstvo preoblikovano iz državno planskega v tržno usmerjeno gospodarstvo. Na začetku je to povzročilo velik padec domače proizvodnje, vendar se je recesija končala leta 1992. Takrat je proces privatizacije že tako napredoval, da se je pričelo oživljanje gospodarstva. Pretežen del poljskega BDP-ja sestavlja industrijska proizvodnja, kar 34,9 odstotka. Za poljsko gospodarstvo je prav tako pomembno kmetijstvo, saj zaposluje 27 odstotkov prebivalstva, vendar prispeva le 6,6 odstotka k BDP. Poljska je bila edina med komunističnimi državami, ki ni nacionalizirala kmetijskih površin. Država je bogata z naravnimi viri in je druga največja proizvajalka srebra na svetu.

Pridružitveni sporazum med Poljsko in državami članicami EU je bil podpisan 16. decembra 1991, v celoti pa je pričel veljati 1. februarja 1994. Poljska je za sprejem v Evropsko unijo zaprosila 8. aprila 1994.

Tabela 8: Glavni ekonomski trendi na Poljskem med leti 1996 in 2000

	1996	1997	1998	1999	2000
Realna rast BDP (%)	6,0	6,8	4,8	4,1	4,0
Inflacija (%)	19,9	14,9	11,8	7,2	10,1
Proračunski primanjkljaj (%BDP)	-2,3	-4,3	-2,4	-2,1	-3,5
Brezposelnost (ILO)	12,3	11,2	10,6	13,9	16,1

Vir: Poročilo Evropske komisije, Poljska, 2001.

Realna rast bruto domačega proizvoda se je v proučevanem obdobju znižala na 4% v letu 2000. Trend upočasnjevanja gospodarske rasti se je nadaljeval tudi v naslednjem letu, predvsem kot posledica upočasnjevanja gospodarske rasti oz. recesijskih gibanj v državah Evropske unije, kar se je odrazilo tudi na poljskem gospodarstvu.

Na samem začetku tranzicije je šla Poljska skozi tipičen problem hiperinflacije. Za rešitev tega problema, je v letu 1990 izdelala stabilizacijski program, katerega pomemben del je bil

tudi trdni devizni tečaj vezan na USD. Glavna kratkoročna cilja programa sta bila zaustavitev hiperinflacije ter zmanjšanje proračunskega deficita, s čimer bi se postavili temelji korenitim spremembam na dolgi rok. Kot se je pokazalo kasneje je bila hiperinflacija kratkoročen fenomen, visoka inflacija pa je vztrajala veliko dlje kot je bilo pričakovano. V proučevanem obdobju se je stopnja inflacije počasi spuščala do 10 odstotkov, le ta pa kaže še precejšnje odstopanje od izpolnjevanja maastrichtskega konvergenčnega kriterija. Proračunska poraba je v proučevanem obdobju vseskozi nihala, vendar so v celotnem obdobju proračunski odhodki bili večji od proračunskih prihodkov.

Poljska ima 38 milijonov prebivalcev in je po številu prebivalstva sedma največja država v Evropi. Po višini bruto domačega proizvoda na prebivalca je v letu 2000 Poljska dosegla 39% povprečja evropske unije, le ta je vseskozi naraščal od leta 1995 dalje.

Glavno neravnovesje v poljski ekonomiji povzroča visoka stopnja brezposelnosti. Stopnja brezposelnosti je v proučevanem obdobju vseskozi naraščala, v letu 2000 je znašala 16%. Največ brezposelnih je med nižjo izobraženo delovno silo, pri čemer ji ni v pomoč niti njena nizka mobilnost. Z odpuščanjem skuša gospodarstvo ohranjati svojo konkurenčnost, vendar se višja brezposelnost odraža tudi v nižji domači potrošnji ter večjih proračunskih izdatkih v obliki pomoči brezposelnim.

Poljska je zaradi svoje velikosti bolj notranje orientirana kot ostale države kandidatke, vendar je njena povezanost s članicami evropske unije kljub temu velika, izvoz predstavlja slabo četrtino bruto domačega proizvoda. Glavne trgovinske partnerice Poljske so v letu 2000 bile Nemčija, Italija, Rusija, Francija in Nizozemska. Največji izvozni poljski trg sta predstavljali Nemčija (34,9%) ter Italija (6,3%). Vodilni dobaviteljici blaga pa sta bili Nemčija (23,9%) ter Rusija (9,4)⁷. Mednarodna trgovina je temeljila predvsem na strojni in transportni opremi tako, da narašča delež blaga z visoko dodano vrednostjo v poljskem izvozu.

2.2.4. Madžarska

V primerjavi z drugimi centralno-planskimi gospodarstvi v Vzhodni in Srednji Evropi, je Madžarska v post-komunistično obdobje vstopila v uglednejšem položaju. Madžarsko gospodarstvo je vsebovalo manj izkrivljen sistem cen, stabilnejši mednarodni makroekonomski položaj, usposobljeno delovno silo ter majhno oddaljenost od zahodnih trgov.

V letih 1989 in 1990 so se na Madžarskem odvijale pomembne spremembe. Socialistični sistem se je prelevil v demokratičnega, to pa je pomenilo tudi sistemske spremembe v gospodarstvu. Seveda pa se je nemogoče prilagoditi na novi sistem brez tranzicijskih težav in

⁷ Vir: Economist
(URL:<http://www.economist.com/countries/Poland/profile.cfm?folder=Profile-FactSheet>), 25.6.2002.

tako je marsikateri sektor podlegel mednarodni konkurenci, ki je zahtevala prestrukturiranje gospodarstva. Vendar pa je že leta 1993 bruto domači proizvod pričel rasti, in sicer predvsem zaradi povečane stopnje rasti izvoza. Glavne panoge, kjer se je odražala rast, so bile gradbena industrija, telekomunikacije in kmetijstvo. Kmetijstvo je bilo že vseskozi pomemben del madžarskega gospodarstva, predstavlja pa približno 7 odstotkov bruto domačega proizvoda. Eden izmed glavnih razlogov za madžarski gospodarski uspeh je bila hitra privatizacija državnih podjetij tako, da je do danes skoraj v celoti zaključena (Poročilo evropske komisije 2001, Madžarska, str. 27).

Pridružitveni sporazum med Madžarsko in državami članicami EU je bil podpisan decembra 1991, v celoti pa je pričel veljati februarja 1994. Za vstop v Evropsko unijo je zaprosila 31. marca 1994, vstopna pogajanja pa so se pričela 30. marca 1998.

Tabela 9: Glavni ekonomski trendi na Madžarskem med leti 1996 in 2000

	1996	1997	1998	1999	2000
Realna rast BDP (%)	1,3	4,6	4,9	4,2	5,2
Inflacija (%)	23,5	18,5	14,2	10,0	10,0
Proračunski primanjkljaj (%BDP)	-3,2	-6,8	-7,8	-5,4	-3,1
Brezposelnost (ILO)	9,9	8,7	7,8	7,0	6,4

Vir: Poročilo Evropske komisije, Madžarska, 2001.

Od začetka tranzicije, je na Madžarskem, gospodarska rast dosegla najvišjo vrednost leta 2000, po zaslugi uspešnih preteklih strukturnih reformah in učinkovitem makroekonomskem upravljanju države. Domači madžarski trg je relativno majhen, čeprav je madžarsko gospodarstvo tretje največje v Srednji oziroma Vzhodni Evropi (za Poljsko in Češko). Madžarsko gospodarstvo je v svoji regiji eno izmed najbolj odprtih, pri čemer so posamezne panoge tesno povezane z državami Evropske unije prek menjave in tujih investicij. Izvoz blaga je v letu 2001 dosegel že dobrih 60% bruto domačega proizvoda, leta 1991 je znašal le dobrih 30% bruto domačega proizvoda.

V nasprotju z večino tranzicijskih držav Madžarska ni bila žrtev skoka inflacije v začetnih fazah reforme, saj je liberalizacijo cen uvajala postopoma in ne na podlagi nenadnih in obsežnih reform. Posledica tega je bila, da je letna stopnja inflacije na Madžarskem v prvi polovici devetdesetih let redkokdaj presegla 30% ali padla pod 20%, sredi druge polovice devetdesetih pa se je to začelo spreminjati. Madžarska je uvedla nov režim deviznega tečaja, to je plazečo vezavo, stabilizacijski program se je med drugim osredotočil na disciplino plezanja tečaja in omejevanja domačega povpraševanja. Novi režim je tako omogočil znižanje inflacije s skoraj 30% v letu 1995 na 10% leta 1999 ter v posameznih obdobjih leta 2000 celo pod 10%. Tu se je napredek na področju dezinflacije ustavil, predvsem zaradi višjih cen energije (Struna, 2001, str. 14). K temu ni pripomogel niti šibak tečaj evra, raven domačih cen hrane in ohlapnejša fiskalna politika.

Proračunski primanjkljaj se je v proučevanem obdobju gibal zelo različno. Najvišjo vrednost je dosegel leta 1997, 7,8% BDP. Po tem letu pa se je počasi zmanjševal, tako da je rast proračunske porabe postala počasnejša od rasti bruto domačega proizvoda.

Stopnja brezposelnosti na Madžarskem je ena izmed najnižjih med državami kandidatkami za članstvo v EU. V proučevanem obdobju se je stopnja vseskozi zniževala od 10% leta 1996 pa vse do 6,4% leta 2000. Trend padanja pa se je nadaljeval tudi v naslednje obdobje. Krepka ekonomska rast je bila podprta s strukturnimi reformami na trgu delovne sile, s pomočjo prerazporeditve presežne delovne sile med sektorji ter močno rastjo produktivnosti delovne sile. Kot rezultat tega se je pokazala nižja stopnja brezposelnosti na madžarskem trgu delovne sile. Kljub temu pa stopnja brezposelnosti regionalno odstopa od državne ravni. Najnižja stopnja brezposelnosti se pojavlja na območju prestolnice, na manj razvitem vzhodnem delu pa so stopnje brezposelnosti še vedno dvomestne številke.

Madžarska ima približno 10 milijonov prebivalcev od tega jih kar 2 milijona živi v prestolnici, Budimpešti. Leta 2000 je bruto domači proizvod na prebivalca dosegel 51% povprečja v Evropski uniji, kar jo je uvrstilo za Ciprom (dosegel je najvišje povprečje EU, 86% BDP na prebivalca), Slovenijo (69%), Češko (58%) in Malto (56%).

Od začetka tranzicije se je madžarska mednarodna trgovina preusmerila iz držav bivše Sovjetske zveze v države članice EU, tako da je danes 75% madžarskega celotnega izvoza namenjen v države članice EU. Glavni trend v politiki mednarodne trgovine je bila čim večja liberalizacija, tako da se je vse od leta 1989 pa do danes, količina madžarskega izvoza podvojila, uvoza pa celo potrojila. Glavne trgovinske partnerice Madžarske so Nemčija, Avstrija, Italija, Rusija, Nizozemska, ZDA ter Japonska. Največji izvozni trg predstavljajo Nemčija (37,2%), Avstrija (8,7%), ZDA (5,3%), glavne dobaviteljice pa so Nemčija (25,5%), Rusija (8,1%), Italija (7,5%), Avstrija (7,4%) ter Japonska (5,3%)⁸.

3. SLOVENIJA IN MONETARNA UNIJA

10. junija 1992 je Slovenija podpisala Evropski sporazum o pridružitvi z evropsko skupnostjo in njenimi državami članicami, ki delujejo v okviru EU. Ob tem je Slovenija vložila prošnjo za polnopravno članstvo v EU. Evropski sporazum je bil v slovenskem parlamentu potrjen julija 1997, veljati pa je začel 1. februarja 1999, ko so ga ratificirale vse članice EU.

Glavni namen sporazuma je zagotoviti ustrezen institucionalni okvir za politični dialog in urejanje trgovinskih in gospodarskih odnosov. Ker je Slovenija s podpisom Evropskega sporazuma pokazala pripravljenost, da bo sprejela cilje, vrednote in načela EU, si prizadeva za vključitev v EU v prvem krogu širitve, ki bo predvidoma leta 2004.

⁸ Vir: Economist

(URL: http://www.economist.com/countries/Hungary/profile.cfm?Story_ID=1031792), 25.6.2002.

V Agendi 2000 je Evropska komisija izoblikovala svoje stališče do držav kandidatk za članstvo v EU na podlagi pripravljenosti za vstop v EU. Slovenija je bila decembra 1997 uradno povabljenka k pogajanju za polnopravno članstvo v EU še s petimi državami. To so bile Madžarska, Poljska, Češka, Estonija in Ciper. Agenda 2000 vsebuje navodila za širjenje EU in opredeljuje vstopne kriterije. Politični kriteriji so zagotavljanje stabilnosti javnih ustanov in demokracije, spoštovanje človekovih pravic manjšin, ekonomski pa obstoj tržnega gospodarstva, zmožnost prenašanja konkurenčnih pritiskov in zmožnost spoprijeti se s tržnimi zakonitostmi v EU. Sprejemanje obveznosti, ki izhajajo iz članstva v EU pa pomeni doseganje ciljev politične, gospodarske in denarne unije. Pred uradnim začetkom pogajanj Slovenije in drugih držav kandidatk je Evropska komisija konec marca 1998 sprejela dokument Partnerstvo za pristop, ki je temelj predpristopne strategije in določa predpristopne naloge in vse oblike pomoči EU državam kandidatkam v procesu približevanja.

3.1. VKLJUČEVANJE V PROCES EVROPSKE MONETARNE INTEGRACIJE

Slovenija bo z vključitvijo v EMU prešla iz monetarne suverenosti, ki si jo je pridobila z osamosvojitvijo leta 1991 in uvedbo lastne valute, na prenos nacionalne monetarne suverenosti v roke evropske monetarne oblasti, ki ni nacionalno opredeljena.

Monetarna suverenost se šteje za pomemben element državnosti, lastna nacionalna valuta kot tudi nacionalni simboli kot so zastava ali himna izražajo nacionalno identiteto in imajo tako za državo določen simbolni in prestižni pomen, ki jo ločijo od ostalih držav. Monetarna suverenost pomeni popolno samostojnost na denarnem področju. Kaže se v možnosti vodenja samostojne monetarne politike, pri čemer sta glavna pogoja lastna valuta in lastna centralna banka. S tem ko ima država lastno valuto ter lastno centralno banko ima posledično tudi lasten devizni tečaj domače valute, ki daje možnost vodenja samostojne deviznotečajne politike.

Slovenska monetarna politika je praktično popolna, delno omejitev slovenske monetarne suverenosti bi lahko našli v dejstvu, da je Slovenija članica nekaterih mednarodnih finančnih institucij kot je naprimer Mednarodni denarni sklad (IMF). Možnost vodenja samostojne monetarne politike omogoča izbiro optimalne sestave makroekonomskih politik, možnost vodenja samostojne deviznotečajne politike pa pomaga vzdrževati mednarodno konkurenčnost domačega gospodarstva in izravnati plačilno bilanco.

Ob vključitvi v območje evra se bo Slovenija morala odpovedati svoji monetarni suverenosti in jo prenesti v roke evropskih monetarnih oblasti, konkretno v roke Evropskega sistema centralnih bank (ESCB). Za monetarno unijo je značilna skupna valuta, skupna centralna banka, skupna monetarna politika in skupna deviznotečajna politika. Določanje in vodenje skupne monetarne politike je v evropski monetarni uniji centralizirano. Nadnacionalno monetarno oblast, z lastnimi organi odločanja, predstavlja Evropska centralna banka

(ECB).Ta določa cilje monetarne politike, monetarno strategijo, inštrumente in postopke izvajanja skupne monetarne politike na celotnem področju monetarne unije. Država članica sama nima več vzvodov za vodenje samostojne monetarne politike, pač pa le sodeluje v določanju in izvajanju skupne monetarne politike (Lavrač, 2000, str. 15).

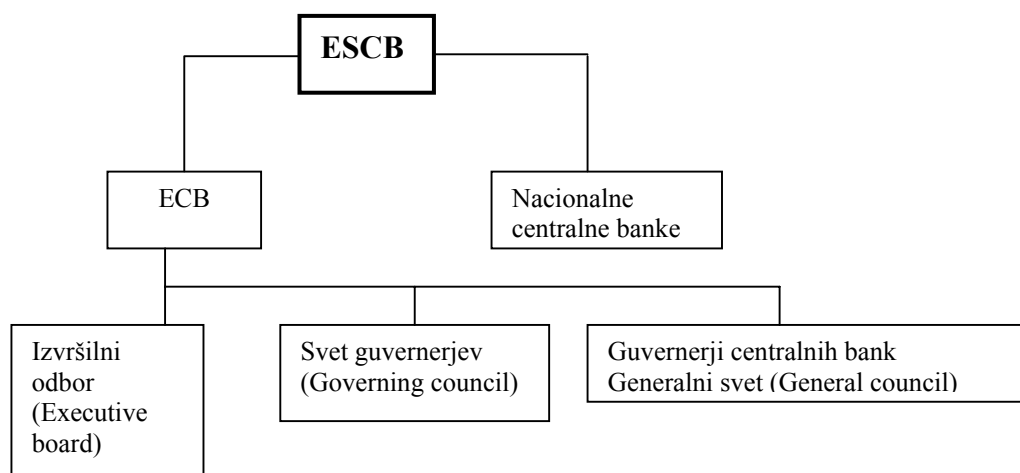
Zakaj bi se torej države odločile za monetarno integracijo? Poleg negativnih posledic, ki jih prinaša izguba lastne valute obstajajo tudi pozitivne. Tako se bo posamezna država odločila za vstop v monetarno integracijo le, če bodo pričakovane koristi presegle stroške, ki jih bo povzročila vključitev. Čim večja bo ta razlika, večjo željo bodo imele države po vključitvi v monetarno integracijo.

Slovenija se bo kot članica EMU odrekla lasni valuti in prevzela skupno valuto evro. S tem bo izgubila tudi lasni devizni tečaj in možnost uporabljati politiko deviznega tečaja kot inštrument mednarodne konkurenčnosti oziroma kot mehanizem plačnobilančnega prilagajanja. Obstajal bo le še skupni devizni tečaj, to je tečaj evra navzven, do drugih valut izven evroobmočja. Evro bo na režimu drsečega deviznega tečaja oziroma po potrebi uravnavanega drsečega deviznega tečaja, torej tudi z možnostjo aktivne politike deviznega tečaja, oziroma interveniranja na deviznem trgu zaradi vplivanja na devizni tečaj evra. Slovenija bo pri skupni monetarni politiki in skupni tečajni politiki sodelovala glede na svoj delež in pomen pri odločanju. Nacionalne centralne banke držav članic bodo v evropski monetarni uniji še obstajale, vendar le kot del ESCB.

Vloga slovenske centralne banke se bo pokazala v sodelovanju pri določanju skupne monetarne politike in pri izvajanju te na svojem območju. Sodelovala bo v organih odločanja v ECB, njen dejanski vpliv pa je pogojen z velikostjo države in njeno ekonomsko močjo. Izvajala bo torej naloge, ki ji jih bo predpisovala ECB. Obdržala bo nekatere samostojne funkcije kot so regulacija in nadzor domačega bančnega sistema, glede vodenja monetarne politike pa bo izgubila samostojnost in bo postala del ESCB. Postala bo neke vrste podružnica ali agent ECB, podobno kot je veljalo v razmerju med Narodno banko Slovenije in Narodno banko Jugoslavije v nekdanji jugoslovanski »monetarni uniji« (Lavrač, 2000, str. 10).

Banka Slovenije se bo po vstopu v EMU ukvarjala z analizami, nadzorom bank in gotovinskim poslovanjem v državi.

Slika 5: Evropski sistem centralnih bank



Vir: Veselinovič, 2001.

ECB je bila formalno ustanovljena 1. junija 1998, s sedežem v Frankfurtu. Nastala je iz svojega predhodnika Evropskega monetarnega inštituta. EMI je bil ustanovljen leta 1994 z namenom, da pripravi vse potrebno za ustanovitev ECB, ter da oblikuje osnovne smernice za vodenje skupne monetarne politike na območju evra. ECB je začela delovati, voditi skupno monetarno politiko evroobmočja 1. januarja 1999, ko so oblikovali EMU.

ESCB vključuje ECB in nacionalne centralne banke držav članic EU. Za zdaj, dokler vse članice EU še niso vključene v evroobmočje, se za tiste članice, ki so sprejele evro kot skupno valuto uporablja izraz Evrosistem, ki vključuje ECB in nacionalne banke držav evroobmočja. Ko bodo v Evropsko monetarno unijo vstopile vse članice EU se bosta izraza poenotila, veljal bo le izraz ESCB. Lastnice ali delničarke ECB so nacionalne centralne banke. Delež kapitala, ki ga mora vložiti v ECB posamezna nacionalna centralna banka, je odvisen od deleža države v skupnem bruto domačem proizvodu in prebivalstvu EU, pri tem sta oba deleža enakovredna. Vse nacionalne centralne banke so morale na ECB prenesti svoje mednarodne rezerve v višini 39,5 milijarde evrov, pri čemer se je delež posamezne nacionalne centralne banke določal na podlagi deleža v kapitalu (Ribnikar, 1999, str. 124). Osemdeset odstotkov dobička, ki izvira iz denarne politike ECB se razdeli med nacionalne centralne banke sorazmerno njihovem deležu v kapitalu ECB, ostalih dvajset odstotkov pa ostanejo rezerve ECB.

Evropska centralna banka je sestavljena iz treh organov, Svet guvernerjev, Izvršilni odbor, ter Generalni svet, pri čemer sta prva dva organa odločanja.

Svet guvernerjev je najpomembnejši organ odločanja, saj določa skupno monetarno politiko evroobmočja. Sestavlja ga šest članov izvršilnega odbora in dvanajst guvernerjev centralnih bank držav članic EU, ki so sprejele evro kot skupno valuto. Vsak od članov ima en glas, ne

glede na velikost in ekonomsko moč države članice. Svet guvernerjev naj bi se sestajal najmanj desetkrat letno, saj je odgovoren za vse odločitve glede monetarne politike evroobmočja.

Izvršilni odbor ECB je zadolžen za operativno vodenje skupne monetarne politike v skladu z usmeritvami, ki jih dobiva od Sveta guvernerjev. Sestavljajo ga predsednik, podpredsednik in štirje člani, ki imajo vsak po en glas, v primeru neodločenega glasovanja pa je odločilen predsednikov glas. Mandat članov traja osem let in je neobnovljiv. Za prvo sestavo je bilo trajanje mandata posameznim članom določeno tako, da se bodo postopno menjavali. Trenutni predsednik je Nizozemec Wim Duisenberg, sedež podpredsednika pa je letos zasedel Grk Lukas Papadimos, ki je nasledil Cristiana Noyerja. Grku je v slabih dveh letih uspelo oklestiti inflacijo, zmanjšati proračunski primanjkljaj ter zelo visok javni dolg, s čimer je Grčija izpolnila kriterije gospodarske konvergence iz Maastrichta ter se pridružila evroskupini.

Generalni svet je predvsem posvetovalno telo, sprejema nekatere odločitve v ESCB, ki so pomembne za monetarno in deviznotečajno politiko tistih držav članic EU, ki še niso vstopile v območje evra (sedaj so to tri države). Obstajal bo toliko časa dokler bodo države, ki niso vključene v evrosistem. Sestavljen je iz predsednika, podpredsednika ter petnajstih guvernerjev centralnih bank držav članic EU. Slovenija bo sodelovala v tem organu prek guvernerja slovenske centralne banke, ko se bo vključila v EU, pri čemer pa še ne bo vključena v Evropsko monetarno unijo.

Evrosistem deluje pri izvajanju skupne denarne politike prek nacionalnih centralnih bank. Skupna monetarna politika se določa centralizirano, izvaja pa se decentralizirano prek nacionalnih centralnih bank Evrosistema, ki so dolžne na svojem področju izvajati skupno monetarno politiko v skladu z navodili ECB. Nacionalne centralne banke tudi po prehodu še obstajajo, vendar pa nimajo lastne monetarne suverenosti, saj ne morejo voditi samostojne monetarne politike. Svojo samostojnost obdržijo na področju nadzora bančnega sistema. Glavni pogoj za uspešno delovanje ECB je njena neodvisnost, to kot prvo pomeni, da pod nobenim pogojem ne sme neposredno financirati države, ter da je potrebno preprečiti vsak možni pritisk ali vpliv politike na sprejemanje odločitev pri vodenju skupne monetarne politike. Odločitve o vodenju monetarne politike morajo biti izključno strokovne narave in v skladu s cilji vodenja skupne monetarne politike, ki so opredeljeni v statutu ECB. Pred uvedbo evra so se pojavili številni politični pritiski vendar jim ECB ni podlegla.

Možnosti Slovenije pri vključevanju svojih članov v osrednja organa odločanja so za zdaj še zanemarljivo majhne. Glede možnosti vodenja monetarne politike se bo Slovenija z vstopom v EU znašla v podobnem položaju kot ga imajo regije znotraj države. Slovenija ne bo imela možnosti vodenja lastne monetarne politike glede na lastne značilnosti, potrebe ali preference, pač pa bo za celotno evroobmočje določena skupna monetarna politika. Tako se bo morala

Banka Slovenije ter tudi slovenske banke prilagoditi, da bodo po vstopu v Evropsko monetarno unijo sposobne sodelovati v skupni evropski monetarni politiki.

Za vodenje skupne monetarne politike ima ECB na voljo tri osnovne skupine inštrumentov: operacije na odprtem trgu, stalno ponudbo bankam in obvezne rezerve.

Z operacijami na odprtem trgu, ki so tudi najpomembnejši instrument, vpliva na višino obrestnih mer in likvidnost na denarnem trgu ter signalizira osnovno usmeritev monetarne politike. Obstajajo štiri vrste različnih operacij na odprtem trgu: glavna refinanciranja, dolgoročnejša refinanciranja, fina uravnavanja ter strukturne operacije. V večini primerov gre pri teh štirih vrstah poslov za operacije, ki jim čez čas sledijo nasprotne operacije.

Pri operacijah na odprtem trgu je iniciativa na strani centralnih bank, pri odprtih možnostih bankam pa imajo slednje možnost zadolževanja oziroma deponiranja odvečnih denarnih sredstev.

Stalno odprta ponudba bankam omogoča kratkoročno izposojanje likvidnosti ali pa nalaganje presežne likvidnosti, pri čemer obe obrestni meri kažeta smernice v katerih se lahko giblje obrestna mera na denarnem trgu evroobmočja. Obrestna mera, ki jo plačajo za zadolžitev preko noči je navadno najvišja obrestna mera, pri deponiranju sredstev pa se vloge obrestujejo po najnižji obrestni meri.

Banke, ki sodelujejo v operacijah skupne monetarne politike, morajo držati predpisane obvezne rezerve, ki se obrestujejo po tržni obrestni meri. Osnova za rezerve so vse vloge, vsi dolžniški vrednostni papirji in repoji, sem pa ne sodijo obveznosti do drugih bank v okviru evrosistema, do nacionalnih centralnih bank in do ECB. Obvezne rezerve so predpisane za vse vloge in vrednostne papirje z dospelostjo do dveh let in znašajo 2% (Ribnikar, 1999, str. 134).

Osnovni cilj ECB, ki je definiran v njenem statutu, in ki ga zasleduje pri vodenju skupne monetarne politike na evroobmočju, je stabilnost cen, ki je merjena kot stopnja inflacije. Stopnja inflacije se mora obdržati v pasu med nič in dva odstotka letno. Ostali cilji so temu primarnemu cilju podrejeni. Tako ima ECB obveznost podpirati ekonomske politike EU, vendar le, če te niso v nasprotju s ciljem stabilnosti cen (Lavrač, 2000, str. 12).

Instrumenti Banke Slovenije so izdaja in nakup blagajniških zapisov, nakup in prodaja domačih in tujih prenosljivih (kratkoročnih) vrednostnih papirjev, nakup in prodaja tujih plačilnih sredstev, nakup in prodaja državnih vrednostnih papirjev, kratkoročno kreditiranje bank na podlagi prenosljivih (kratkoročnih) vrednostnih papirjev, kratkoročno kreditiranje bank na podlagi zastavljenih vrednostnih papirjev, določanje obrestnih mer in obveznih rezerv.

Če primerjamo instrumente ECB in Banke Slovenije lahko ugotovimo, da je v obeh primerih najbolj zastopana politika odprtega trga, ker se z operacijami na odprtem trgu mogoča fleksibilnost, uspešno uravnavanje denarnega trga, natančno doseganje cilja monetarne politike in prilagajanje trenutnim potrebam denarnega trga. Pri instrumentih centralne banke gre za postopke opravljanja različnih poslov pri uravnavanju likvidnosti. Centralne banke

evropskih držav niso uporabljale enakih instrumentov, ti so se razlikovali po intenzivnosti in obsegu uporabe. V pripravljalnih fazah so se članice prilagajale in osredotočile na poenotenje instrumentov monetarne politike. Izbira instrumentov je temeljila na dotedanjih izkušnjah centralnih bank članic. Instrumenti Evropske centralne banke so pomembni za države in centralne banke, ki so v pripravljalni fazi za vključitev v Evrosistem (Festić, 2002, str. 4).

Države članice so v fazi prilagajanja in priprav pred vstopom v Evropsko unijo in posledično v EMU uporabljale naslednje instrumente:

- z uvedbo fiksnega tečaja je na pomembnosti pridobilo kreiranje primarnega denarja z nakupi tujih valut,
- manj pomembna je postala politika refinanciranja, ki je temeljila na zastavljenih vrednostnih papirjih,
- kot redek instrument monetarne politike so uporabljali obvezne rezerve,
- najpomembnejši instrument je bila politika odprtega trga (glavna refinanciranja, dolgoročnejša refinanciranja, fina uravnavanja in strukturne operacije),
- kreiranje primarnega denarja prek kreditiranja države je bil nepomemben instrument.

3.2. PROCES PRIKLJUČEVANJA SLOVENIJE EMU

Vključitev Slovenije v Evropsko unijo in zatem še v Ekonomsko monetarno unijo se jemlje kot nekaj neizbežnega. Slovenija je oktobra 1997 pripravila uradno strategijo vključevanja Slovenije v EU. Ta je opredeljevala tudi pričakovane roke glede vstopanja Slovenije v EU in EMU, vstop Slovenije v EU leta 2002 in v Evropsko monetarno institucijo, 2005. Ta strategija se ni uresničila. Nova strategija iz leta 2001 pa predvideva vključitev Slovenije v EU leta 2004. Takrat bi po optimističnih napovedih Banke Slovenije vstopili tudi v sistem ERM 2, leta 2006 pa bi Slovenija že uvedla evro.

Članstvo v EMU zahteva, da so države kandidatke sposobne prevzeti obveznosti članstva vključno s sprejemanjem ciljev politične, ekonomske in monetarne unije. Odstopanje od teh obveznosti ni mogoče. Uvajanje evra v Slovenijo je dolg proces, ki bo potekal v treh fazah:

PREDPRISTOPNA FAZA je obdobje pred vstopom v EU. V tej fazi Slovenija izvaja ekonomske reforme, ki so potrebne, da bi izpolnila kopenhagenske⁹ ekonomske kriterije. Ti od držav kandidatk zahtevajo:

- doseganje stabilnosti institucij, ki zagotavljajo demokracijo, pravno urejenost, človekove pravice in spoštovanje manjšin,
- funkcionalno tržno gospodarstvo, sposobno spoprijemanja s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami znotraj EU,

⁹ Evropski svet je na sestanku junija 1993 v Kopenhagnu določil kriterije za ocenjevanje pripravljenosti pridruženih članic iz Srednje in Vzhodne Evrope za polnopravno članstvo v EU.

- sposobnost prevzemanja obveznosti članstva, vključno z izpolnjevanjem ciljev glede politične, gospodarske in denarne združitve.

Izpolnjevanje ekonomskih kriterijev zagotavlja Sloveniji splošen ekonomski okvir, ki je primerljiv z EMU, čeprav bodo potrebne nadaljnje izboljšave. Slovenija mora v tej fazi zagotoviti:

- liberalizacijo kapitalskih tokov,
- prepoved financiranja javnega sektorja s strani centralne banke in prepoved privilegiranega dostopa javnega sektorja do finančnih institucij,
- neodvisnost centralne banke.

Septembra 1999 je bil sprejet nov zakon o deviznem poslovanju, junija 2000 je bil sprejet časovni okvir liberalizacije kapitalskih tokov s tujino, kmalu pa bo sprejet tudi nov Zakon o Banki Slovenije. V tem obdobju ima Slovenija tako kot druge države Srednje in Vzhodne Evrope proste roke pri izbiri tečajnega režima in samostojno denarno politiko.

PRISTOPNA FAZA se bo začela z vstopom v EU in končala z vstopom v EMU. Ko bo slovensko gospodarstvo pripravljeno, se bo Slovenija za dve leti vključila v sistem deviznih tečajev (ERM 2), kar je eden izmed konvergenčnih kriterijev. Mehanizem ERM2 zahteva postavitev paritete nacionalne valute glede na evro. Vstop v ERM2 pomeni, da bo Banka Slovenije sprejela fiksni tečajni režim vezan na evro, pri čemer bo dovoljeno odstopanje tržnega tečaja tolarja od evra za 15 odstotnih točk v obe smeri. Slovenija se pred vstopom v EU ne more vključiti v ERM 2, lahko pa se že predhodno začnejo neformalni pogovori o vključevanju vanj. Slovenija se o določanju fiksnega menjalnega tečaja (sit/eur) pogaja z Evropsko centralno banko, ministri in guvernerji držav članic EU, Evropsko komisijo ter ekonomskim in finančnim odborom. Ko bomo v mehanizmu ERM 2 vsaj dve leti, Slovenija ne bo imela sistema dvojnih valut, kakor ga je imelo v prehodnem obdobju sedanjih dvanajst držav članic EMU. To pomeni, da bo do vstopa Slovenije v EMU kot plačilno sredstvo veljal le tolar.

FAZA UVAJANJA EVRA se prične z vstopom v EMU in sistem Evropske centralne banke. Pogoj za vstop Slovenije v EMU je doseganje potrebne makroekonomske stabilnosti, kot jo opredeljujejo maastrichtski konvergenčni kriteriji. Slovenija izpolnjuje oba fiskalna kriterija (višina proračunskega primanjkljaja in višina javnega dolga), ne izpolnjuje pa nobenega od monetarnih kriterijev. Prvi pogoj za izpolnjevanje le teh je znižanje stopnje inflacije s sedanjih 9% na evropsko raven, ki znaša okrog 2,5%. Šele takrat bo smiselno preiti na sistem fiksnega deviznega tečaja. Prav tako se bodo morale znižati tudi dolgoročne obrestne mere, ki jih je v Sloveniji težko določiti, ker nimamo ustreznega dolgoročnega instrumenta (ker imamo v Sloveniji uvedeno indeksacijo, ki je vezana na letno raven, nimamo pa indeksacije za daljšo dobo od enega leta, z ukinitvijo indeksacije in znižano stopnjo inflacije bomo lahko uvedli referenčno dolgoročno obrestno mero). Slovenija bo po vstopu v EMU uvedla evro in ukinila

tolar. Pri vodenju denarne politike bo imela Slovenija enake pravice in obveznosti kot druge države evroobmočja.

Po vključitvi v Evropsko monetarno unijo Slovenija ne bo imela možnosti vodenja samostojne monetarne politike. Vključena bo v evropsko monetarno politiko, tako da bo slovenska centralna banka sodelovala pri odločanju v ESCB in s tem pri določanju skupne monetarne politike za celotno evro območje in tako, da bo izvajalo skupno določeno monetarno politiko na svojem območju, s skladu z navodili z ESCB. Nacionalne centralne banke v evropski monetarni uniji še obstajajo, vendar niso samostojne pri vodenju monetarne politike na svojem območju. Skupna monetarna politika se bo določala glede na potrebe celotnega evro območja, torej glede na povprečne razmere na evro območju, ne pa glede na specifične potrebe posamezne države (ki izhajajo iz različnih strukturnih lastnosti gospodarstev, različne faze cikličnega razvoja gospodarstva in različnosti transmisijskega mehanizma monetarne politike po posameznih državah), (Lavrač, 2000, str. 10).

3.2.1. Pripravljenosti Slovenije za vstop v EU

Po oceni Evropske komisije nobena od držav kandidatk za članstvo, vključno s Slovenijo, ob vstopu v EU ne bo pripravljena na uvedbo evra. Pri tem ne gre samo za dvome o sposobnostih teh držav, da ne bi izpolnjevale maastrichtskih konvergenčnih kriterijev. Ob izpolnitvi bi morale tudi dokazati, da so jih sposobne trajno izpolnjevati. Za vstop v EU bodo morale kandidatke izpolnjevati kopenhavnske kriterije. Po vstopu v skupnost bodo novinke morale v Bruselj vsako leto pošiljati poročila o uresničevanju ciljev ekonomske konvergence, po vključitvi v evro skupino pa bodo dolžne izpolnjevati določila pakta stabilnosti in rasti.

Evropska komisija je objavila svoje redno poročilo o makroekonomski in finančni stabilnosti prosilk. Pri čemer so kandidatke za sprejem v Unijo dosegle dokajšen napredek pri makroekonomski stabilizaciji, manj uspešne pa so bile doslej v prizadevanjih, da glavne kazalnike realne konvergence približajo dosežkom sedanjih članic skupnosti. To posebej velja za višino bruto domačega proizvoda na prebivalca, merjenega v standardih kupne moči, saj v trinajstih kandidatkah dosega komaj 35,2% povprečja Unije (Poročilo Evropske komisije, 2001).

Tabela 10: Makroekonomski in finančni kazalci kandidatk v letu 2000

	Preb. (v mio)	BDP p.c. (v % povpr. EU ₁₅)	Relana rast BDP (v %)	Investicije (v % BDP) 1996-2000	Inflacija (v %)	Proračunski primanjkljaj (v % BDP)
Bolgarija	8,2	28	5,8	13,7	10,3	-0,7
Češka	10,3	59	2,9	29,6	3,9	-4,2
Estonija	1,4	39	6,9	26,5	3,9	-0,7
Madžarska	10,0	51	5,2	23,2	9,8	-3,4
Latvija	2,4	30	6,6	22,8	2,6	-2,8
Litva	3,7	33	3,9	22,5	0,9	-3,3
Poljska	38,6	39	4,0	24,0	10,1	-3,5
Romunija	22,5	23	1,6	19,8	45,7	-3,8
Slovenija	2,0	69	4,6	24,9	8,9	-2,3
Slovaška	5,4	48	2,2	33,8	12,0	-6,7
Ciper	0,8	86	5,1	17,9	4,9	-3,2
Malta	0,4	56	5,0	25,7	2,4	-6,6
Turčija	65,4	26	7,4	24,0	54,9	-11,0

Vir: Poročilo Evropske komisije, 2001.

Po številu prebivalstva je Slovenija na desetem mestu izmed trinajstih držav kandidatk, pred njo se zvrstijo vse kandidatke razen dveh otoških držav Cipra in Malte ter Estonije. Na prvo mesto pa se je prepričljivo uvrstila Turčija z 65,4 milijoni prebivalcev. Na srečo pa to ni eden izmed vstopnih kriterijev za vstop v Unijo. Če pogledamo višino BDP na prebivalca, vodi Ciper, ki dosega kar 86% povprečja petnajsterice EU, sledi mu Slovenija, ki dosega 69% povprečja petnajsterice, na koncu pa je Romunija s 23% povprečja petnajsterice.

Najvišjo realno rast BDP je dosegla Estonija s 6,9% realno rastjo v letu 2000, Slovenija pa je dosegla 4,6% realno rast BDP. Če pogledamo še dva maastrichtska konvergenčna kriterija, inflacijo ter proračunski primanjkljaj vidimo, da je imela v letu 2000 najnižjo raven inflacije Litva 0,9%, sledila ji je Malta z 2,4%, Slovenija z 8,9% stopnjo inflacije krepko zaostaja za konvergenčnim kriterijem, ki je za to obdobje znašal 3,3%. Najnižji delež proračunskega primanjkljaja v bruto domačem proizvodu med kandidatkami za vstop, sta dosegli Bolgarija in Estonija, kjer je proračunski primanjkljaj znašal 0,7% BDP. V Sloveniji je proračunski primanjkljaj leta 2000 znašal 2,3% BDP, v letu 1999 je znašal 1,3% BDP. Konvergenčni kriterij za vstop dopušča proračunski primanjkljaj v višini 3% BDP. Ostale države kandidatke

Tabela 11: Makroekonomski in finančni kazalec kandidatk za članstvo v letu 2001

	Realna rast BDP (%)	Inflacija(povprečje) (%)
Slovenija	3,0	8,4
Bolgarija	4,3	7,4
Češka	3,6	4,7
Madžarska	3,8	9,2
Poljska	1,1	5,5
Romunija	5,3	34,5
Slovaška	3,3	7,3
Kandidatke-10	3,1	10,6

Vir: Kandidatke za članstvo v EU, 2002, str. 4.

Upočasnitev gospodarske aktivnosti v letu 2001, ki je zaznamovala svetovna gospodarstva, je vplivala tudi na gospodarsko rast tranzicijskih držav, kandidatk za vstop v EU. V povprečju so dosegle 3,1 odstotno rast (za 1,4 odstotne točke višjo kot EU-15), medtem ko je bila ta v povprečju vseh trinajst kandidatk, zaradi upada rasti BDP v Turčiji (-7,4 %) in na Malti (-1,0 %), celo negativna. Države iz skupine omenjenih desetih držav kandidatk bodo med prvimi vstopile v evropsko ekonomsko in monetarno integracijo. Nekatere kandidatke npr. Češka, Romunija, Slovaška so bile sredi gospodarskega vzpona, ko je v svetu prišlo do spremembe v konjunkturalnih gibanjih, gospodarska rast je zaradi visokega domačega povpraševanja ostala visoka, prišlo je do zvišanja gospodarske rasti glede na predhodno leto. V drugih kandidatkah, npr. Madžarski, Poljski in Sloveniji, pa je upočasnitev v svetovni gospodarski rasti le še dodatno pospešila že upadajočo gospodarsko rast..

Nadaljevanje prestrukturiranja in rast produktivnosti sta povprečno stopnjo brezposelnosti v letu 2001 dvignili na 12,85% (v letu 2000 12,1%), medtem ko se je v primerjavi z predhodnim letom, izraziteje znižala povprečna stopnja inflacije v deseterici, s 15% na 10,6%, predvsem zaradi nižje rasti cen v Romuniji (Kandidatke za članstvo v EU, 2002).

3.3. NEKATERI PROBLEMI SLOVENSKE MONETARNE POLITIKE S STALIŠČA VKLJUČEVANJA SLOVENIJE V EMU¹⁰

1. Slovenija kot majhno denarno področje:

Z vključitvijo v EMU bo Slovenija postala del velikega denarnega področja evra brez lastne monetarne in deviznotečajne politike. Pri tem ne bo več težav občutljivosti malega denarnega področja in obramba pred močnimi tujimi vplivi, pač pa vprašanje, ali skupna monetarna politika ustreza specifičnim značilnostim (gospodarska struktura, ciklični razvoj, transmisijski mehanizem) slovenskega gospodarstva, in ali regionalni mehanizmi prilagajanja za Slovenijo lahko učinkovito delujejo, tako da lahko nadomestijo izgubo lastne monetarne in

¹⁰ Povzeto po Lavraču, 2000.

deviznotečajne politike. Problem se kaže tudi v majhnem dejanskem vplivu na skupno odločanje v EMU.

2. Kapitalni prilivi:

Slovenija bo morala že pred vstopom v EU popolnoma sprostiti tokove kapitala do EU. Z vstopom Slovenije v območje evra se vprašanje občutljivosti na velike pretoke kapitala s tujino postavlja drugače kot doslej. Znotraj EU ne bo več deviznih tečajev, ki bi jih špekulativni kapital lahko napadel v pričakovanju njihovih sprememb, prav tako pa ne bodo vplivale obrestne mere na nekontrolirane pretoke kapitala, saj naj bi se praktično izravnale znotraj EU območja.

3. Medsebojna povezanost med različnimi makroekonomskimi politikami.

4. Neposredni cilji monetarne politike:

Končni cilj monetarne politike v Sloveniji je bila stabilnost domače valute, to je stabilnost deviznega tečaja ter stabilnost cen (zniževanje inflacije). Pri določanju monetarne strategije in neposrednega cilja monetarne politike je Banka Slovenije slonela predvsem na monetarnem targetiranju, to je kontroli monetarnih agregatov (najprej M1 in kasneje M3) z namenom zniževanja domače stopnje inflacije. Vendar pa je hkrati vodila tudi aktivno politiko deviznega tečaja z intervencijo na deviznem trgu, s pomočjo katere preprečuje, da bi pritok kapitala iz tujine povzročil apreciacijo tolarja in s tem primanjkljaj v tekočem delu plačilne bilance (Ribnikar, 1999, str. 8). Ko bo Slovenija v EMU, izgubi samostojno vodenje obeh politik. ECB ima kot primarni cilj stabilnost cen, monetarna strategija je monetarno targetiranje (z elementi inflacijskega targetiranja), devizni tečaj pa je načeloma prepuščen drsenju na deviznem trgu.

5. Možnost dejanskega vpliva centralne banke na monetarne agregate in na inflacijo ter na rast in zaposlenost:

Z vstopom Slovenije v EMU s pokaže problem skupne monetarne politike, saj je le ta naravnana na povprečne razmere, torej za evro območje kot celoto, tako da bodo morali po državah delovati različni prenosni mehanizmi.

3.4. STROŠKI IN KORISTI VKLJUČEVANJA SLOVENIJE V EVROPSKO MONETARNO UNIJO

Za države kandidatke, ki se žele vključiti v EU, bo članstvo v Evropski monetarni uniji obveznost. Nekatere dosedanje članice, Velika Britanija, Švedska in Danska, so si izborile pravico nesodelovanja v EMU do nadaljnjega. Za srednje in vzhodnoevropske države kandidatke take izbire ne bo. Kopenhagenski kriteriji za članstvo v EU med drugimi opredeljujejo, da morajo bodoče članice EU pristajati na cilje ekonomske, monetarne in politične unije. Slovenija tako ne bo mogla izostati izven Evropske monetarne unije. Morala se bo vključiti v območje evra in sprejeti evro kot skupno valuto. Celo, če bi v Sloveniji menili, da je s tem povezana prevelika žrtev izgube nacionalne monetarne suverenosti, ali da so ekonomski stroški preveliki glede na koristi to ne bi moglo vplivati na dejstvo vključevanja.

Slovenija lahko pričakuje neto koristi od vključitve v Evropsko monetarno unijo. Med glavne koristi lahko štejemo odpravo nestabilnosti deviznih tečajev, nihanj deviznih tečajev in s tem povezanih tveganj in stroškov zavarovanja pred njimi, odpravo stroškov zamenjavo valute ter večjo transparentnost cen. To bo prineslo večjo stabilnost menjave, s tem pa tudi večje trgovinske in kapitalske tokove z EMU, posledično pa bi se povečala mednarodna menjava. Izpolnjevanje maastrichtskih konvergenčnih kriterijev pa bo prineslo nižjo inflacijo ter nižje obrestne mere, kar bo ugodno vplivalo na monetarno stabilnost, večje naložbe in gospodarsko rast. Pričakujemo lahko tudi nižje stroške finančnih storitev, kot posledica povečane konkurence znotraj finančnega sektorja.

Pričakovani stroški vključitve Slovenije v EMU so povezani z izgubo monetarne suverenosti¹¹, izgubo možnosti vodenja lastne monetarne politike in izgubo možnosti vodenja lastne deviznotečajne politike. Izguba valute je boleča že zaradi njenega simbolnega pomena. Slovenija ne bo mogla več izbirati usmeritve svoje monetarne politike oziroma določati višino obrestne mere glede na potrebe lastnega gospodarstva, temveč se bo morala podrežati skupni monetarni politiki. S prehodom na skupno valuto bo Slovenija izgubila lastni devizni tečaj in s tem možnost uporabljati devizni tečaj kot inštrument za uravnavanje mednarodne konkurenčnosti svojega gospodarstva. Glede na to, da je Slovenija doslej uporabljala politiko deviznega tečaja kot mehanizem plačilnobilančnega prilagajanja (v režimu uravnavanega drsenja deviznega tečaja je tolar skozi celotno obdobje nominalno depreciral in s tem pomagal vzdrževati mednarodno konkurenčnost slovenskega gospodarstva), je izguba devizno tečajne politike nedvomno glavi strošek slovenskega vključevanja v EMU (Lavrač, 2000, str. 9). Za kolikšno žrtev pri tem gre, pa je odvisno tudi od alternativnih mehanizmov prilagajanja (predvsem fleksibilnosti plač navzdol in mobilnosti delovne sile), ki lahko nadomestijo devizni tečaj kot instrument plačilnobilančnega prilagajanja in povečanja mednarodne konkurenčnosti gospodarstva.

Slovenija naj ne bi bila izpostavljena posebnim asimetričnim šokom, ki bi zahtevali uporabo deviznega tečaja oziroma alternativnih načinov prilagajanja, to naj bi bila posledica tega, da je struktura slovenskega izvoza po produktih zelo podobna strukturi izvoza držav EU, ter da je slovensko gospodarstvo precej ciklično usklajeno z gospodarstvi EU. To pa poveča razmerje med pričakovanimi koristmi in stroški uvedbe skupne valute in s tem povečujejo neto pričakovane pozitivne učinke slovenskega vključevanja v evropsko monetarno unijo.

SKLEP

Evropska ekonomska in monetarna unija je s prvim januarjem 1999 postala resničnost. Tako je prišlo do uresničitve precej stare ideje, katera se je pričela razvijati v povojni Evropi. Današnja evropska integracija je napredna oblika povezovanja držav, s pristojnostmi, ki

¹¹ Monetarna politika bi bila oz. bo v tem primeru podrejena zagotavljanju stabilnosti deviznega tečaja svoje valute, količina denarja v obtoku ali obrestna mera pa vsaj do določene stopnje endogena.

segajo na področja gospodarstva, industrije, državljanskih pravic in zunanje politike. Ustanovitev evropske ekonomske in monetarne unije je za države članice pomenila izoblikovanje enotne integracije, ki je sočasno omogočila tudi uvedbo skupne evropske valute ter neodvisne evropske centralne banke, ki vodi neinflacijsko skupno monetarno politiko. Sam proces ustanovitve je potekal v treh fazah, od začetka devetdesetih let dalje, njegovi rezultati pa so vidni danes, ko evropska integracija nemoteno posluje že nekaj let.

Države članice skupaj tvorijo optimalno denarno področje, to pomeni da prostorsko tvorijo področje, znotraj katerega je obstoj ene same valute optimalen. Pri tem morajo države znotraj optimalnega denarnega področja imeti mobilne produkcijske faktorje, prevladovala naj bi mobilnost kapitala ter dela, njihova gospodarstva morajo biti odprta z raznoliko proizvodno strukturo. Kazalci pripadnosti optimalnem denarnem področju so asimetrični šoki oziroma, verjetnost njihovega nastanka. Slovenija si s svojo težnjo po priključitvi k evropski ekonomski in monetarni integraciji odpira možnost, da v prihodnosti postane del optimalnega denarnega področja. Če s tega vidika analiziramo Slovenijo, vidimo, da je dobra kandidatka za denarno unijo, saj je njeno gospodarstvo majhno in odprto, z raznoliko gospodarsko, proizvodno in izvozno strukturo, tako je tudi izpostavljenost asimetričnim šokom manjša.

Slovenija bo s članstvom prešla iz monetarne samostojnosti z lastno valuto in neodvisno centralno banko v monetarno unijo s centraliziranim vodenjem. Slovenski tolar, ki je nastal z osamosvojitvijo naše države, bo imel relativno kratko zgodovino. Skupaj s svojo stabilnostjo in odlično monetarno politiko Banke Slovenije sta neposredno povezana z relativno uspešnimi gospodarskimi rezultati Slovenije. Slovenija bo pri skupni monetarni in tečajni politiki sodelovala glede na svoj delež, ki je pogojen z njeno velikostjo ter ekonomsko močjo. Banka Slovenije bo obstajala kot del Evropskega sistema centralnih bank, skrbela bo za regulacijo in nadzor domačega bančnega sistema. Evropski sistem centralnih bank sestavljajo Evropska centralna banka ter nacionalne centralne banke držav članic. V okviru ECB delujejo trije organi, ki sodelujejo pri določanju skupne monetarne politike evroobmočja. Članstvo v evropski ekonomski in monetarni uniji zahteva od držav kandidatk prevzem vseh obveznosti članstva, vključno s sprejemanjem ciljev politične, ekonomske in monetarne unije. Slovenija se sedaj nahaja v predpristopni fazi priključevanja, to pomeni da izvaja potrebne ekonomske reforme, z namenom izpolnitve ekonomskih kriterijev vstopa. Poleg maastrichtskih kriterijev mora izpolniti tudi kopenhagenske kriterije. Unija pa sedaj poleg nominalne konvergence poudarja še t.i. realno konvergenco, ki pa ni natančno definirana. Pri tem se za primerjavo med kandidatkami izpostavlja predvsem bruto domači proizvod na prebivalca. O datumu dokončnega vstopa lahko sedaj le ugibamo. Kot prvi realni termin se postavlja leto 2006, ki predpostavlja vstop Slovenije v Evropsko unijo leta 2004, temu bo sledil vstop v ERM 2 ter obvezni dve leti pripravištva. Po tem scenariju bi članstvo Slovenije v monetarni uniji postalo realnost leta 2006, brez upoštevanih možnih administrativnih odlogov. Za države kandidatke je članstvo v evropski integraciji obveznost, to pomeni da ne bodo imele na voljo možnosti izbire o sodelovanju v EMU, kot so ga imele nekatere sedanje članice. Kandidatke od vključitve v monetarno unijo pričakujejo pozitivne neto koristi. Glavna prednost vključitve

je lažji dostop na skupni notranji trg, največja slabost pa je izguba prilagodljivosti ali samostojnosti denarne in deviznotečajne politike. Med prednosti lahko še štejemo odpravo tečajnih nihanj in tveganj ter boljšo preglednost cen. Med prevladujoče slabosti pa štejemo izgubo lastne valute. V prid vključevanja Slovenije sodi tudi dejstvo, da je struktura slovenskega izvoza v EU zelo podobna strukturi izvoza znotraj EU tako, da ni pričakovati asimetričnih šokov in specifičnih plačilnobilančnih motenj.

Evropska unija se danes intenzivno pripravlja na širitev, na sprejem novih držav članic pod svoje okrilje. Pristopno vnemo je poleg Slovenije zajelo več držav Srednje in Vzhodne Evrope, ki skušajo čim hitreje priti pod okrilje EU. Te države v zadnjem desetletju poskušajo ujeti, bolj ali manj uspešno, razvojno raven držav članic ter se intergrirati na njihove trge. Za njih je pomembna vzpostavitev tržnega gospodarstva s stabilnim makroekonomskim okvirom, ki bo usposobljen za soočanje s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji. Osnovni pogoji za obvladovanje konkurenčnih pritiskov so makroekonomska stabilnost, primeren proračunski nadzor, urejena bilanca tekočega računa, malo zunanjih dolgov ter visoka stopnja mednarodne gospodarske vključenosti. Iz analize izbranih kandidat za članstvo lahko izločimo naslednje značilnosti. Vse izbrane kandidatke so poleg Slovenije tipične tranzicijske države, ki imajo na splošno ugodna makroekonomska gibanja, saj njihov bruto domači proizvod vztrajno narašča. Do določenega poslabšanja makroekonomskih razmer je prišlo le v letu 2001, predvsem kot posledica recesivnega gibanja v EU. Vse kandidatke so se v zadnjem desetletju bojevale s previsoko inflacijo, ki so jo nekatere bolj ali manj uspešno znižale na enomestno število, kljub vsem naporom pa še vedno ne dosegajo višine inflacije, ki jo za vstop predpisuje EU. Na začetku tranzicije je v vseh državah prišlo do povečanja brezposelnosti, ki se je v kasnejših letih ustalila. Delovna sila je postala bolj izobražena, povečala se je njena storilnost, pri vseh izbranih kandidatkah pa se še vedno pojavlja premajhna mobilnost delovne sile.

Izbrane kandidatke imajo delujoča tržna gospodarstva. Če bodo izvedla še preostale reforme za povečanje konkurenčnosti na domačih trgih, bodo v kratkem sposobna obvladati konkurenčne pritiske in tržne sile v Uniji.

Naj ob koncu poudarim le to, da so kandidatke za članstvo v evropski integraciji na dobri poti, da čim hitreje dosežejo želeni cilj, posebej tu s svojimi dosežki izstopajo izbrane države. Prav je da so se te države odločile za vstop, saj so že s samim prizadevanjem za vstop okrepile svoja gospodarstva ter jih približala evropskemu trgu, ki s svojim notranjim trgom dosega 74% ameriškega in 209% japonskega bruto domačega proizvoda ter ima v primerjavi z gospodarstvom ZDA za 8% več prebivalstva. Te številke pa dokazujejo, da se je vredno potruditi za vstop v »klub elitnih«.

LITERATURA

1. Borak Neven: Evropska unija: ekonomska in denarna unija. Bančni vestnik, Ljubljana, 1-2, 1999, str. 18-21.
2. Brataševac Miranda: Evro in slovenska podjetja. Ljubljana: Open Society Institute-Slovenia, 2000. 87 str.
3. Clarke Kenneth, Duff Andrew: Understanding the Euro. London: Federal Trust, 1998. 159 str.
4. De Grauwe Paul, Lavrač Vladimir: Inclusion of Central European Countries in the European Monetary Union. Dordrecht, Kluwer Academic Publishers: 1999. 223 str.
5. Ferlinc Maja, Ješovnik Peter: Prilagajanje slovenskih podjetij evru. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, 2002. 36 str.
6. Festić Mejra: Monetarna politika Slovenije in evropska monetarna unija. Bančni vestnik, Ljubljana, 4, 2002, str. 2-8.
7. Jazbec Boštjan: Macroeconomic Stabilization and Capital Inflows in Transition Economies. Delovni zvezek št. 89. Ljubljana: Raziskovalni center Ekonomske fakultete, 1999. 15 str.
8. Ješovnik Peter: Evropska unija: zgodovina, ustanove, politike in evropski model družbe. Koper: Visoka šola za management, 2000. 245 str.
9. Lavrač Vladimir, Lavrač Ivo: Vključitev Slovenije in drugih srednjeevropskih držav v proces evropske monetarne integracije. Delovni zvezek št. 50. Ljubljana: Raziskovalni center Ekonomske fakultete, 1997. 10 str.
10. Lavrač Vladimir: Slovenija in oblikovanje Evropske monetarne unije (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 9, 1997, str. 2-5.
11. Lavrač Vladimir: Slovenija in oblikovanje Evropske monetarne unije (2). Bančni vestnik, Ljubljana, 10, 1997, str. 2-5.
12. Lavrač Vladimir: Izzivi Evropske denarne unije za članice Evropske unije in za Slovenijo ter druge kandidatke za Evropsko unijo. Seminar: Evropska denarna unija, evro, druge valute, tolar. Ljubljana, CISEF, 1998. 15 str.
13. Lavrač Vladimir: EMU in pridružene države. Bančni vestnik, Ljubljana, 7-8, 1999, str. 15-20.
14. Lavrač Vladimir: Slovenija in skupna evropska monetarna politika po vstopu Slovenije v Evropsko unijo in ekonomsko monetarno unijo. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, 2000. 30 str.
15. Lavrač Vladimir: Hitro ali počasi v EMU? Bančni vestnik, Ljubljana, 4, 2002, uvodnik.
16. Majcen Špela: ERM II. Bančni vestnik, Ljubljana, 5, 2002, str. 18-22.
17. Mrak Mojmir: Mednarodne finance. Ljubljana: Gospodarski vestnik založba, 2002. 682 str.
18. Ribnika Ivan: Monetarna ekonomija II, Mednarodni denarni sistem. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 169 str.

19. Steinherr Alfred: 30 years of European Monetary Integration from the Werner plan to EMU. London: New York; Longman, 1994. 316 str.
20. Struna Damjan: Vključevanje srednjeevropskih tranzicijskih držav v EMU. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001. 46 str.
21. Šubic Petra: Od evra nas loči še vsaj pet let. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 25. februar, 2002, str. 42-44.
22. Veselinovič Draško: Mednarodne (poslovne) finance. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001. 300 str.
23. Zalar Igor: Evro kot mednarodna valuta. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 100 str.
24. Žumer Tina: Slovenija in EMU: Teorija optimalnih valutnih področij (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 1-2, 2002, str. 36-40.
25. Žumer Tina: Slovenija in EMU: Teorija optimalnih valutnih področij (2). Bančni vestnik, Ljubljana, 3, 2002, str. 34-38.

VIRI

1. Banka Slovenije: [URL: <http://www.bsi.si>], 30.6.2002.
2. Enlargement Strategy Paper: Report on progress towards accession by each of the candidate countries. Brussels: European Commission, 2001.
3. Kandidatke za članstvo v EU. Ekonomsko ogledalo 4/2002. UMAR.
4. Statistični letopis republike Slovenije 2001. Ljubljana: SURS, 2001. 561 str.
5. Transition Report 2001: Regular Report on Estonia's Progress Towards Accession 2001. Brussels: Commission of the European Communities, 2001. 108 str.
6. Transition Report 2001: Regular Report on Czech Republic's Progress Towards Accession 2001. Brussels: Commission of the European Communities, 2001. 120 str.
7. Transition Report 2001: Regular Report on Hungary's Progress Towards Accession 2001. Brussels: Commission of the European Communities, 2001. 123 str.
8. Transition Report 2001: Regular Report on Poland's Progress Towards Accession 2001. Brussels: Commission of the European Communities, 2001. 122 str.
9. Transition Report 2001: Regular Report on Slovenia's Progress Towards Accession 2001. Brussels: Commission of the European Communities, 2001. 110 str.